

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ ТА БІОТЕХНОЛОГІЙ
імені С.З. ГЖИЦЬКОГО

Факультет менеджменту, бізнесу та публічного адміністрування

Кафедра туристичного бізнесу та гостинності

Допускається до захисту

“ ____ ” _____ 2025р.

В.о. зав. кафедри _____

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

студента **Николіва Андрія Петровича**

на тему:

ГІРСЬКИЙ ТУРИЗМ ТА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Керівник роботи _____

к.е.н., доц. Калайтан Т.В.

Львів – 2025

АНОТАЦІЯ

Николів А.П. Гірський туризм та сталий розвиток: Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: (242 «Туризм») / ЛНУВМБ ім. С. З. Гжицького. Кафедра туристичного бізнесу та гостинності. Наук. кер.: Калайтан Т.В. Львів, 2025. 56 с.

У кваліфікаційній роботі проведено аналіз стану гірського туризму та сталого розвитку у світі. Визначено підходи до виокремлення гірського туризму серед інших видів туризму. Досліджено передові європейські практики гірського туризму в контексті сталого розвитку. Сформовано пропозиції щодо покращення сталого розвитку гірського туризму в Україні.

Ключові слова: гірський туризм, світ, туризм, сталий розвиток.

© А. П. Николів 2025

© ЛНУВМБ ім. С. З. Гжицького 2025

ANNOTATION

Nykoliv A.P. Mountain tourism and sustainable development: Qualification work for obtaining the first (bachelor's) level of higher education: (242 «Tourism») / LNUVMB named after S. Z. Gzhytskyi. Department of Tourism Business and Hospitality. Scientific supervisor: Kalaytan T.V. .V. Kalaitan, PhD in Economics, Associate Professor. Lviv, 2025. 56 p.

The thesis analyses the state of mountain tourism and sustainable development in the world. Approaches to distinguishing mountain tourism from other types of tourism are identified. Leading European practices in mountain tourism are studied in the context of sustainable development. Proposals for improving the sustainable development of mountain tourism in Ukraine are formulated. Keywords: mountain tourism, world, tourism, sustainable development

© A. P. Nykoliv, 2025

© LNUVMB named after S. Z. Gzhytskyi, 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ГІРСЬКОГО ТУРИЗМУ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	5
1.1. Туризм в контексті сталого розвитку.....	5
1.2. Вплив туризму на гірське середовище: виклики та потенціал.....	10
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГІРСЬКОГО ТУРИЗМУ В ЄВРОПІ	25
2.1. Європейський досвід сталого розвитку гірського туризму.....	25
2.2. Приклади успішних європейських практик розвитку гірського туризму	34
2.3. Перспективи адаптації європейського досвіду сталого розвитку гірського туризму для України	51
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	57
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Туризм, як одна з найбільш динамічних галузей глобальної економіки, відіграє важливу роль у формуванні сталого розвитку регіонів і країн. У цьому контексті гірський туризм посідає особливе місце — як форма активного відпочинку, що поєднує в собі природну привабливість, культурне різноманіття та фізичну активність. Сьогодні все більше людей прагнуть відпочинку, пов'язаного з природою, спокоєм, екологічною чистотою й автентичністю, що робить гірські території привабливими місцями для відпочинку й рекреації. Особливої популярності та розвитку ця форма туризму набула в країнах Європи, де вже сформовані потужні традиції гірського туризму, а також дієві моделі його сталого розвитку.

Європейський континент має широке різноманіття гірських ландшафтів — від Альп до Піреней, Карпат і Скандинавських гір, що створює сприятливі умови для розвитку різних видів гірського туризму: пішохідного, альпінізму, гірськолижного, велосипедного та інших. Разом з тим, європейські країни демонструють приклади відповідального підходу до планування туристичної інфраструктури, збереження екологічного балансу та інтеграції місцевих громад у туристичні процеси. У багатьох регіонах впроваджуються принципи сталого туризму, що передбачають гармонійне поєднання економічної вигоди, соціального розвитку та охорони довкілля.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю вивчення саме європейського досвіду сталого розвитку гірського туризму, який може стати орієнтиром для країн, що лише формують або перебудовують власні туристичні стратегії. В умовах глобальних кліматичних викликів, урбанізації та зростання антропогенного навантаження, гірські екосистеми залишаються одними з найуразливіших природних систем. Тому дослідження інструментів збереження цих територій у поєднанні з розвитком туризму набуває особливої практичної значущості.

Метою кваліфікаційної роботи є аналіз розвитку гірського туризму в крізь призму сталого розвитку, зосередження на ключових підходах, принципах, успішних практиках і проблемах, що виникають у процесі реалізації туристичних програм у гірських регіонах.

Для досягнення мети у кваліфікаційній роботі вирішуються такі завдання:

- дослідження туризму в контексті сталого розвитку;
- визначення впливу туризму на гірське середовище;
- дослідження європейського досвіду сталого розвитку гірського туризму;
- оцінювання успішних європейських практик розвитку гірського туризму;
- визначення перспектив адаптації європейського досвіду сталого розвитку гірського туризму для України.

Об'єктом дослідження є гірський туризм. Предметом дослідження є сталий розвиток гірського туризму.

Для досягнення мети кваліфікаційної роботи використовувались такі *методи*: систематизований огляд наукової літератури, огляд та опрацювання аналітичних матеріалів Всесвітньої Туристичної Організації з актуальних питань гірського туризму та сталого розвитку; графічний прийом, аналіз, порівняння,

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновку, списку використаних джерел з 23 найменуваннями та 3 додатків, а також містить 2 таблиці, 3 рисунки. Матеріали роботи викладено на 56 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГІРСЬКОГО ТУРИЗМУ

1.1 Туризм в контексті сталого розвитку

Туризм у контексті сталого розвитку — це підхід до подорожей і відпочинку, який враховує потреби як нинішнього, так і майбутніх поколінь. Його мета — забезпечити гармонійне поєднання економічного зростання, соціального добробуту та збереження навколишнього середовища. Сутність сталого туризму полягає в тому, щоб мінімізувати негативний вплив на природу й культуру, одночасно сприяючи розвитку місцевих громад і економіки. Це означає, що туристи мають поважати місцеві традиції, підтримувати локальний бізнес, не завдавати шкоди природним ресурсам і залишати після себе якомога менший екологічний слід [18].

Сталий туризм не обмежується лише "зеленими" подорожами до природи — він охоплює всі види туризму, включаючи міський, культурний чи навіть масовий, за умови, що діяльність у цій сфері здійснюється відповідально. Він заохочує ефективне використання ресурсів, перехід на відновлювані джерела енергії, управління відходами, захист біорізноманіття, а також створення умов для якісної зайнятості місцевого населення. Освіта туристів і підвищення їхньої свідомості також відіграють ключову роль, оскільки зміни починаються саме з індивідуального вибору кожної людини [18, 17].

У сучасному світі, де кліматичні зміни, перенасичення популярних локацій туристами та деградація культурної спадщини стають все більш відчутними, сталий розвиток туризму — не просто тренд, а необхідність. Це шлях до того, щоб зберегти унікальні куточки планети, підтримати громади, які приймають туристів, і дати можливість наступним поколінням побачити світ у його різноманітті та красі [18, 17].

Розвиток сталого туризму вимагає активної участі всіх сторін — урядів, бізнесу, місцевих жителів та самих туристів. Державна політика може створювати стимули для екологічно відповідальних практик, інвестувати в інфраструктуру, яка мінімізує шкоду довкіллю, і контролювати навантаження на популярні туристичні райони. Бізнес, у свою чергу, може впроваджувати "зелені" стандарти у своїй діяльності — від енергоефективних готелів до етичних екскурсій. Але справжня зміна починається тоді, коли кожен мандрівник починає усвідомлювати, що його вибір має значення [18, 17].

Сталий туризм також тісно пов'язаний з ідеєю культурного обміну. Він сприяє глибшому розумінню світу, повазі до інших народів і традицій, зменшує ксенофобію і сприяє діалогу між культурами. Коли подорожі перестають бути просто споживанням вражень, а перетворюються на свідоме пізнання, вони приносять глибший сенс як для мандрівника, так і для місцевої спільноти. У цьому контексті сталий туризм стає не лише інструментом збереження, а й важливою формою соціального розвитку, де виграють усі сторони [18, 17].

Ще одним важливим аспектом сталого туризму є збереження природних екосистем і ландшафтів, які нерідко стають головною причиною, чому туристи відвідують ту чи іншу місцевість. Безвідповідальний туризм може зруйнувати те, що приваблює мандрівників у першу чергу — чисті пляжі, гори, ліси, рідкісні види флори й фауни. Сталий підхід передбачає, що такі ресурси не просто використовуються, а активно охороняються і навіть відновлюються, якщо цього потребує середовище. Це може включати обмеження на кількість відвідувачів у природоохоронних зонах, розвиток екологічних маршрутів, впровадження систем сортування та переробки відходів, а також підтримку природоохоронних ініціатив через туристичні збори [18, 17].

Також важливо, щоб сталий туризм не залишав осторонь соціальний вимір. У багатьох регіонах туризм є одним з небагатьох джерел доходу для місцевого населення. Проте якщо туристична індустрія контролюється лише великими зовнішніми гравцями, прибутки часто не залишаються в громадах,

де вони генеруються. Сталий підхід прагне змінити це — підтримуючи малий і середній бізнес, ремісників, гідів, фермерів, власників локальних готелів і кафе. Це дозволяє не лише зменшити соціальну нерівність, а й зберегти унікальні елементи місцевої культури, які часто губляться під тиском глобалізації [18, 17].

Туризм як глобальне явище має значний потенціал у реалізації ключових Цілей сталого розвитку, визначених ООН у Порядку денному на період до 2030 року. Особливу увагу варто приділити тим цілям, які безпосередньо пов'язані з економічним зростанням, соціальними змінами, розвитком інфраструктури та кліматичною стабільністю. Наприклад, перша ціль — подолання бідності — тісно пов'язана з розвитком туризму у віддалених і слаборозвинених регіонах, де туризм часто є єдиною реалістичною сферою для економічного підйому. Створення нових робочих місць, підтримка місцевого малого бізнесу, продаж ремесел та локальних товарів туристам — усе це безпосередньо впливає на добробут громад і допомагає зменшити рівень крайньої бідності серед місцевого населення. Туристична діяльність часто формує економіку цілого регіону, тому її стратегічний розвиток може бути потужним інструментом для системних змін на місцевому рівні [17].

Забезпечення доступної та чистої енергії — теж має безпосередній зв'язок із туристичною сферою. Сучасні тенденції сталого туризму передбачають мінімізацію негативного впливу на навколишнє середовище, зокрема впровадження енергоефективних рішень у готелях, екологічно чистого транспорту та альтернативних джерел енергії. Використання сонячних батарей, систем повторного використання води, світлодіодного освітлення, теплових насосів та інших сучасних рішень вже стало частиною концепції екотуризму. Це не лише зменшує витрати підприємств, а й підвищує екологічну свідомість туристів, які все частіше надають перевагу відповідальним подорожам [17].

Особливо важливою для туризму є восьма ціль — гідна праця та економічне зростання. Туризм забезпечує зайнятість мільйонів людей у

всьому світі, причому значна частина цих робочих місць створюється для молоді, жінок та представників уразливих верств населення. Ця галузь також стимулює розвиток пов'язаних галузей — транспорту, харчування, сільського господарства, креативних індустрій. За умови належного управління, туризм створює гідні умови праці, підтримує підприємництво і сприяє сталому економічному зростанню. Важливо, що розвиток туризму часто стимулює місцеві органи влади до покращення умов життя загалом: покращується інфраструктура, безпека, екологічний стан територій [17].

Розвиток індустріалізації, інновацій та інфраструктури — туризм виступає як рушій інвестицій у транспортну, цифрову та соціальну інфраструктуру. Для забезпечення туристичних потоків необхідні якісні дороги, готелі, інформаційні центри, цифрові сервіси, що водночас стають доступними і для місцевих жителів. Туризм також сприяє запровадженню інновацій — зокрема, новітніх платформ для онлайн-бронювання, розумних навігаційних систем, мобільних додатків, що популяризують локальні пам'ятки. Таким чином, туризм підштовхує регіони до технологічного оновлення і модернізації [17].

Ціль зменшення нерівності — тісно пов'язана з можливостями туризму долати економічні й соціальні бар'єри між різними верствами населення. Туристична діяльність сприяє перерозподілу ресурсів між центром і периферією, містом і селом. Туризм може зменшувати регіональні диспропорції, якщо спрямовується у ті зони, що традиційно залишаються поза увагою великого бізнесу. Особливу роль тут відіграють ініціативи сталого, соціального та етичного туризму, які акцентують увагу на взаємоповазі, культурному обміні та підтримці локального населення [17].

Боротьба зі змінами клімату — надзвичайно актуальна у контексті туристичної галузі, яка, з одного боку, є вразливою до кліматичних змін, а з іншого — сама може спричиняти екологічне навантаження. Авіаперельоти, масовий туризм, неконтрольоване будівництво в природоохоронних зонах — усе це має значний вуглецевий слід. Проте саме туризм може стати частиною

вирішення кліматичних викликів, якщо зосередиться на адаптації до змін клімату, впровадженні «зелених» технологій та екопросвітництві. У багатьох країнах уже реалізуються практики екомаршрутів, зелених готелів, кліматично нейтральних подорожей, які можуть бути прикладом для інших галузей [17].

Таким чином, туризм — це не просто індустрія дозвілля, а складова глобального механізму сталого розвитку, яка при правильному управлінні здатна вирішувати ключові виклики сучасного світу — від бідності до змін клімату. Його мультидисциплінарна природа дозволяє впливати на економічні, соціальні й екологічні процеси комплексно, що робить цю галузь надзвичайно важливою для досягнення Цілей сталого розвитку до 2030 року (рис.1.1).



Рисунок 1.1 – Цілі сталого розвитку суспільства

Джерело: [22].

Ціль миру, справедливості та мирні інститути — сприяння миру, справедливості та ефективним інституціям — може здаватися віддаленою від туризму, однак саме подорожі сприяють міжкультурному діалогу, толерантності, кращому розумінню світу. Туризм може стати інструментом дипломатії, об'єднання культур, створення безпечного середовища, де взаємоповага та інклюзія формують основу людських взаємин [17]. Більше

того, стабільні й ефективні інституції — це необхідна умова для розвитку туризму, адже безпека, прозорість та законність впливають на бажання туристів відвідувати країну

1.2.Вплив туризму на гірське середовище: виклики та потенціал

Гірський туризм — це вид туристичної діяльності, який здійснюється у визначеному та обмеженому географічному просторі, такому як холми або гори, з відмінними характеристиками та ознаками, притаманними визначеному ландшафту, топографії, клімату, біорізноманіттю (флори та фауни) та місцевому співтовариству. Він охоплює широкий спектр видів відпочинку на відкритому повітрі та спортивних заходів.

За визначенням ВТО гірський туризм є «видом туристичної діяльності, яка відбувається у визначеному та обмеженому географічному просторі, такому як пагорби або гори з відмінними характеристиками та атрибутами, притаманними певному ландшафту, топографії, клімату, біорізноманіттю (флори і фауни) та місцевій громаді. Він охоплює широкий спектр дозвілля та спортивних заходів на свіжому повітрі» [23].

Це визначення вводить два важливі елементи: (1) географію та її атрибути та (2) види діяльності:

- Географічний компонент стосується різноманітності гірських хребтів та вершин у поєднанні з атрибутами, такими як природне та створене людиною середовища, де відбувається туризм.

- Гори пропонують різні рівні активності, більшість з яких пов'язані з перебуванням на свіжому повітрі та різними видами спорту, що підкреслює прямий зв'язок між туризмом та його впливом на навколишній ландшафт і біорізноманіття.

Класифікація, прийнята Центром моніторингу Всесвітньої програми охорони навколишнього середовища (UNEP-WCMC) для встановлення категорій для гір, стала основою для розробки порівнянної статистики по

всьому світу. Класифікація визначає сім типів гір з урахуванням висоти над рівнем моря, місцевого діапазону висот і нахилу (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Класифікація гір згідно Центру моніторингу Всесвітньої програми охорони навколишнього середовища

Клас	Критерії віднесення гір до відповідного класу
Клас 1	висота $> 4\,500$ м
Клас 2	висота $3\,500 - 4\,500$ м
Клас 3	висота $2\,500 - 3\,500$ м
Клас 4	висота $1\,500 - 2\,500$ м і нахил $\geq 2^\circ$
Клас 5	висота $1\,000 - 1\,500$ м і схил $\geq 5^\circ$. або місцевий діапазон висот [в радіусі 7 км] > 300 м
Клас 6	висота $300 - 1\,000$ м і місцевий перепад висот [в радіусі 7 км] > 300 м
Клас 7	ізолювані внутрішні улоговини та плато площею менше ніж 25 км ² які оточені горами, але самі не зустрічаються з ними горами, але самі не відповідають критеріям класів 1-6

Джерело: сформовано автором на основі [7].

Класифікація країн за висотою гірських вершин та основними гірськими хребтами наведено на рис. А.1. Гірські регіони є надзвичайно вразливими екосистемами, які відіграють ключову роль у підтримці біорізноманіття, збереженні водних ресурсів та регулюванні клімату. Водночас вони є привабливими туристичними напрямками завдяки своїй природній красі, культурній унікальності та можливостям для активного відпочинку. Туризм у горах може стати потужним рушієм соціально-економічного розвитку для місцевих громад, однак за відсутності сталого підходу він створює численні екологічні, соціальні та культурні виклики.

Часто гори знаходяться в межах національних парків та заповідних територій. Проект «Світова база даних про природоохоронні території UNEP-WCMC та Міжнародного союзу охорони природи налічує близько $270\,000$ га заповідних територій, що охоплюють території, які покривають 16% земної поверхні (рис. Б.1). Інформацію про картографування країн з доступною інформацією про відвідувачів національних парків за регіонами світу наведено на рис В.1.

150 країн у світі визначені як гірські дестинації за наявністю гір. На них припадає 87% міжнародних туристичних прибуттів. Топ-10 гірських країн за двома критеріями відображено у табл. 1.2. Декілька країн з високими висотами (деякі з яких не мають виходу до моря) можна вважати «чистими гірськими туристичними напрямками», оскільки гори є основним рушієм або атракцією для туристичного попиту.

Таблиця 1.2 – Топ-10 гірських країн

За середньою висотою над рівнем моря			За відсотком покриття території країни горами, %		
№	країна	середня висота, м	№	країна	покриття території горами, %
1.	Бутан	3280	1.	Бутан	98,8
2.	Непал	3265	2.	Таджикістан	91,9
3.	Таджикістан	3186	3.	Киргизтан	90,7
4.	Киргизтан	2988	4.	Лесото	90,5
5.	Лесото	2161	5.	Чорногорія	89,3
6.	Ангора	1996	6.	Вірменія	85,9
7.	Афганістан	1885	7.	Північна Македонія	85,5
8.	Чілі	1871	8.	Швейцарія	83,6
9.	Китай	1840	9.	Леван	81,1
10.	Вірменія	1792	10.	Непал	80,7

Джерело: [7].

Туризм у горах активно розвивається, що призводить до збільшення навантаження на місцеву екосистему. Зростаюча кількість відвідувачів спричиняє деградацію ґрунтів, знищення рослинного покриву, забруднення водних ресурсів, підвищену ерозію та втрату біорізноманіття. Інфраструктурні проєкти, пов'язані з готелями, канатними дорогами, автошляхами й паркінгами, часто призводять до фрагментації природних ландшафтів і знищення середовищ існування рідкісних або ендемічних видів. Одним із найбільш критичних аспектів є споживання води: гірські регіони зазвичай мають обмежені водні ресурси, і туристичні об'єкти (особливо зимові курорти) споживають в рази більше води, ніж місцеве населення.

У багатьох гірських регіонах туризм сприяє сезонній урбанізації, де інфраструктура розширюється лише для короткого туристичного сезону, але має тривалий екологічний відбиток. Наприклад, виробництво штучного снігу, поширене у зимових курортах, потребує значних обсягів води та електроенергії, змінює природний цикл замерзання/танення й порушує екологічний баланс території. Додатково це може сприяти зміні кліматичних умов на мікрорівні, особливо вразливого для високогір'я.

Соціальний аспект гірського туризму також має подвійний ефект. З одного боку, він створює робочі місця, стимулює розвиток малого бізнесу, зберігає місцеві ремесла та традиції, а також надає можливість молоді залишатися у рідному регіоні, не виїжджаючи у великі міста. З іншого боку, неконтрольований туризм може призводити до комерціалізації культури, знецінення традицій та мови, а також витіснення місцевого населення з центральних районів через зростання вартості життя. Особливо це стосується культурно вразливих гірських спільнот, які мають тісний зв'язок із природою та власним традиційним способом життя.

Зростаючий попит на пригодницький і екологічний туризм створює потенціал для сталого розвитку гірських територій. Справедливо організований туризм може стати важливим джерелом доходу для громад і стимулом для збереження навколишнього середовища. Місцеві жителі, залучені до туристичної діяльності як гіді, господарі екожитла або виробники традиційної продукції, можуть безпосередньо отримувати вигоду, зберігаючи при цьому свою ідентичність і ресурси.

Одним із основних рішень є розвиток сталого гірського туризму, орієнтованого на довгострокову рівновагу між економічним розвитком, збереженням довкілля та соціальною інклюзивністю. Це передбачає використання екологічно чистих джерел енергії, зменшення кількості відходів, екотранспорт, раціональне використання водних ресурсів, а також участь місцевих громад у плануванні, управлінні й прибутковому розподілі туризму. Такий підхід підтримує Mountain Partnership — глобальна коаліція

організацій, урядів та громадянського суспільства, що просуває сталий розвиток гірських територій [18].

Згідно з матеріалами FAO та Mountain Partnership, у 2022 році (можна дати посилання на ці матеріали) відзначалося двадцятиріччя Міжнародного року гір, що стало нагодою підкреслити важливість інвестування в гірські регіони та розвиток туризму, який не шкодить природі. На форумах, конференціях та ініціативах акцентувалася необхідність підтримки малих гірських фермерів, захисту прав місцевих жителів і створення політик, які враховують уразливість гірських екосистем у контексті туризму та зміни клімату. Також був підкреслений потенціал новітніх технологій у моніторингу змін у гірських регіонах, зокрема в сфері туризму [18].

Важливо враховувати зміни клімату, які особливо загрозливі для гірських територій. Талі води з льодовиків зменшуються, що ставить під загрозу не лише туристичні сезони (наприклад, гірськолижні курорти), а й постачання питної води для мільйонів людей у низинах. Якщо туризм не буде адаптовано до нових кліматичних умов, це може призвести до ще більшої екологічної та соціальної деградації. Навпаки, туризм, який враховує зміну клімату, може стати інструментом підвищення обізнаності та мобілізації ресурсів для адаптації та зменшення негативного впливу.

У цьому контексті особливу увагу слід приділяти освітньому та етичному туризму, який стимулює туристів дотримуватися принципів поваги до природи й культури. Залучення туристів до волонтерських ініціатив, екологічних таборів, участі в ландшафтних роботах або підтримці місцевих проєктів може сприяти більш глибокому й відповідальному підходу до подорожей у гори.

Таким чином, туризм у гірському середовищі є потужним інструментом, який може або зруйнувати тендітну природну й соціальну тканину гірських регіонів, або навпаки — стати джерелом довгострокового сталого розвитку. Ключ до успіху — це баланс між потребами туристів, довкілля та місцевих громад, чітке планування, екологічна освіта, інновації та, найголовніше,

активна участь самих гірських громад у всіх етапах розвитку туристичної діяльності.

Гірські регіони все більше приваблюють туристів завдяки своїй мальовничості, культурному різноманіттю, можливостям для активного відпочинку та ізоляції від урбанізованого середовища. Водночас це створює значне навантаження на місцеву екосистему, інфраструктуру та соціально-економічну структуру. Туризм, який не враховує екологічні й соціальні межі регіону, стає джерелом ерозії ґрунтів, деградації природних ландшафтів, знищення біорізноманіття, а також забруднення водних ресурсів. Особливо вразливими є високогірні райони, де природні процеси відновлення тривають значно довше, ніж на рівнині. Зростання кількості туристів у багатьох гірських районах призводить до перенасичення, коли кількість людей перевищує здатність довкілля та громади витримати цей потік без довготривалих наслідків.

Інфраструктурні проєкти для обслуговування туристів, як-от готелі, лижні траси, канатні дороги, дороги й автостоянки, часто будуються без належної оцінки впливу на довкілля. Це змінює гідрологічний режим місцевості, призводить до фрагментації природних оселищ і викликає конфлікти щодо доступу до природних ресурсів, особливо води. Багато гірських регіонів мають обмежені запаси питної води, і туристичні об'єкти можуть витрачати її у кілька разів більше, ніж місцеве населення. Це посилює соціальну напругу, а також загрожує довгостроковому водозабезпеченню. Зокрема, виробництво штучного снігу, типове для багатьох зимових курортів, є надзвичайно ресурсозатратним, створює навантаження на екосистеми й руйнує природний сніговий і льодовиковий цикл.

Погано спланований туризм у горах також несе ризики для здоров'я та безпеки: небезпеки зсувів, повеней, лавин, нестійких погодних умов часто ігноруються в гонитві за прибутком. Крім того, багато гірських районів мають слабку медичну та транспортну інфраструктуру, що ускладнює реагування на надзвичайні ситуації, особливо в період масового напливу туристів. У разі

природних катастроф туристичні зони можуть залишатися ізольованими від зовнішнього світу на тижні або навіть місяці, що несе економічні збитки та загрози для життя.

Водночас туризм має значний потенціал для гірських територій. Він може стати ключовим чинником розвитку сільських громад, створення робочих місць, покращення інфраструктури та освіти, а також стимулом до збереження культурної ідентичності. У багатьох випадках саме туристичний інтерес до локальних традицій, ремесел, кухні, музики чи архітектури мотивує місцевих мешканців зберігати й переосмислювати свою спадщину. Доходи від туризму можуть підтримати розвиток місцевих фермерських господарств, екологічного виробництва, освіти та охорони здоров'я.

Сталий гірський туризм, орієнтований на довгострокову вигоду для природи і громади, передбачає активну участь місцевого населення в плануванні, управлінні та розподілі прибутку. Це включає підтримку локального бізнесу, просування екотуризму, використання екологічно чистого транспорту, переробку відходів, мінімізацію використання пластику, енергоефективні рішення та залучення туристів до свідомого споживання. Важливим елементом є освітня складова — туристи повинні розуміти екологічну цінність гір і наслідки своїх дій. Це може реалізовуватись через вказівники, інформаційні стенди, інтерактивні тури, локальних гідів, які доносять важливість збереження природи.

Туризм у горах має високу доповнюваність із іншими секторами, такими як сільське господарство, рибальство, ремесла, харчова промисловість. Це дає можливість формувати регіональні економічні ланцюги, що сприяють рівномірному розвитку регіону. Проте значну загрозу становить надмірна залежність від туризму як єдиного джерела доходу. Пандемія COVID-19 показала, наскільки вразливими є економіки гірських регіонів, орієнтованих виключно на туристів. У майбутньому доцільно створювати стійкі моделі, що поєднують туризм з іншими видами економічної активності.

Особливу роль відіграє зміна клімату. Потепління призводить до зменшення льодовиків, скорочення снігового покриву, підвищення ризику пожеж, поширення нових хвороб і деградації екосистем. Це не лише погіршує умови для туризму, а й ставить під загрозу життя місцевих громад, які залежать від льодовиків як джерел води. У цьому контексті важливо адаптувати туризм до нових кліматичних реалій, впроваджувати "зелений перехід", знижувати викиди вуглецю, зберігати ліси й торфовища, а також сприяти підвищенню обізнаності відвідувачів щодо змін клімату.

Туризм також впливає на соціальні процеси. Він може призводити до зміни демографічної структури — витіснення місцевих мешканців з туристичних зон через ріст цін на житло та землю, втрату традиційного стилю життя, конфлікти через різні цінності й поведінку. З іншого боку, він стимулює міжкультурний діалог, створює платформи для співпраці, розвитку жіночого підприємництва, залучення молоді до суспільно-корисної діяльності.

З урахуванням усіх цих факторів, майбутнє гірського туризму повинно базуватись на принципах сталості, багатовекторності, відповідальності та інклюзії. Це вимагає скоординованих зусиль з боку місцевої влади, міжнародних організацій, екологічних інституцій, туристичних операторів і самих мандрівників. Туризм у гірських регіонах — це не лише відпочинок, це — простір для трансформації нашого ставлення до природи, культурного багатства та майбутнього планети.

Гірський туризм має значний потенціал для стимулювання місцевого економічного зростання та соціальних змін завдяки його доповнюваності з іншими економічними видами діяльності, внеску у ВВП та створенню робочих місць, а також здатності сприяти розподілу попиту в часі (боротьба з сезонністю) та на ширшій території.

Однак, неконтрольований розвиток туризму в гірських регіонах може призвести до негативних екологічних та соціальних наслідків. Зокрема, надмірне навантаження на природні ресурси, втрати біорізноманіття,

деградація екосистем, а також соціальні проблеми, такі як зростання вартості життя для місцевих жителів та конфлікти через різні цінності й поведінку.

Сталий гірський туризм передбачає активну участь місцевого населення в плануванні, управлінні та розподілі прибутку, підтримку локального бізнесу, просування екотуризму, використання екологічно чистого транспорту, переробку відходів, мінімізацію використання пластику, енергоефективні рішення та залучення туристів до свідомого споживання. Важливим елементом є освітня складова — туристи повинні розуміти екологічну цінність гір і наслідки своїх дій.

Країни, такі як Бутан, впроваджують стратегії «Висока цінність, низький вплив», обмежуючи кількість туристів та забезпечуючи їхній внесок у збереження культури та природи через обов'язкові збори.

Зміна клімату також має значний вплив на гірський туризм, зменшуючи сніговий покрив, підвищуючи ризик пожеж та деградації екосистем, що вимагає адаптації туристичної інфраструктури та впровадження «зеленого переходу».

Таким чином, для забезпечення сталого розвитку гірського туризму необхідно враховувати екологічні, соціальні та економічні аспекти, впроваджувати інноваційні підходи та залучати місцеві громади до процесу управління туризмом.

Гірський туризм є важливою складовою світової туристичної індустрії, що має значний вплив на екологічне, соціальне та економічне середовище гірських регіонів. З одного боку, він сприяє розвитку місцевих громад, створенню робочих місць та збереженню культурної спадщини. З іншого — може призводити до деградації екосистем, перенасичення туристами та соціальних конфліктів.

Однією з основних екологічних проблем є надмірне навантаження на природні ресурси. У багатьох гірських районах, таких як Перу та Непал, туристи залишають після себе значну кількість сміття, включаючи пластикові

пляшки, упаковки та навіть кисневі балони. Це призводить до забруднення територій, де відсутні належні системи утилізації відходів .

Крім того, будівництво туристичної інфраструктури, такої як готелі, дороги та канатні дороги, часто здійснюється без належної оцінки впливу на довкілля. Це може призводити до фрагментації природних оселищ, зміни гідрологічного режиму та втрати біорізноманіття .

Соціальні аспекти також є важливими. Туризм може сприяти збереженню культурної спадщини через розвиток гостьових будинків та обмін культурним досвідом. Однак, неконтрольований туризм може призводити до втрати традиційних цінностей та культури, а також до соціальних проблем, таких як зростання вартості життя для місцевих жителів .

Зміна клімату також має значний вплив на гірський туризм. Зменшення снігового покриву, підвищення ризику пожеж та деградація екосистем ускладнюють умови для туризму та ставлять під загрозу життя місцевих громад .

Для забезпечення сталого розвитку гірського туризму необхідно впроваджувати інноваційні підходи та залучати місцеві громади до процесу управління туризмом. Це включає підтримку локального бізнесу, просування екотуризму, використання екологічно чистого транспорту, переробку відходів та освітні програми для туристів .

Приклади успішного впровадження сталого туризму можна знайти в різних країнах. Наприклад, у Туреччині, в Національному парку Кюре, реалізуються екотуристичні проекти, які сприяють збереженню природи та розвитку місцевих громад . У Франції, суди зупинили кілька проектів розвитку туризму в Альпах через занепокоєння щодо впливу на довкілля та водні ресурси .

Гірський туризм є важливою складовою світової туристичної індустрії, що має значний вплив на екологічне, соціальне та економічне середовище гірських регіонів. З одного боку, він сприяє розвитку місцевих громад, створенню робочих місць та збереженню культурної спадщини. З іншого —

може призводити до деградації екосистем, перенасичення туристами та соціальних конфліктів.

Однією з основних екологічних проблем є надмірне навантаження на природні ресурси. У багатьох гірських районах, таких як Перу та Непал, туристи залишають після себе значну кількість сміття, включаючи пластикові пляшки, упаковки та навіть кисневі балони. Це призводить до забруднення територій, де відсутні належні системи утилізації відходів.

Крім того, будівництво туристичної інфраструктури, такої як готелі, дороги та канатні дороги, часто здійснюється без належної оцінки впливу на довкілля. Це може призводити до фрагментації природних оселищ, зміни гідрологічного режиму та втрати біорізноманіття.

Соціальні аспекти також є важливими. Туризм може сприяти збереженню культурної спадщини через розвиток гостьових будинків та обмін культурним досвідом. Однак, неконтрольований туризм може призводити до втрати традиційних цінностей та культури, а також до соціальних проблем, таких як зростання вартості життя для місцевих жителів.

Зміна клімату також має значний вплив на гірський туризм. Зменшення снігового покриву, підвищення ризику пожеж та деградація екосистем ускладнюють умови для туризму та ставлять під загрозу життя місцевих громад.

Для забезпечення сталого розвитку гірського туризму необхідно впроваджувати інноваційні підходи та залучати місцеві громади до процесу управління туризмом. Це включає підтримку локального бізнесу, просування екотуризму, використання екологічно чистого транспорту, переробку відходів та освітні програми для туристів.

Приклади успішного впровадження сталого туризму можна знайти в різних країнах. Наприклад, у Туреччині, в Національному парку Кюре, реалізуються екотуристичні проекти, які сприяють збереженню природи та розвитку місцевих громад. У Франції, суди зупинили кілька проектів розвитку

туризму в Альпах через занепокоєння щодо впливу на довкілля та водні ресурси.

Таким чином, гірський туризм має як позитивні, так і негативні наслідки. Його сталий розвиток вимагає комплексного підходу, що враховує екологічні, соціальні та економічні аспекти, а також активну участь місцевих громад у плануванні та управлінні туристичною діяльністю.

Гірське середовище надзвичайно вразливе до людського втручання. Туризм, який часто розглядається як джерело доходу, водночас створює загрози для природних і культурних ресурсів. Однією з головних проблем є сезонність гірського туризму, що створює нерівномірне навантаження на екосистему. Наприклад, взимку популярні лижні курорти, а влітку — пішохідні маршрути. Така концентрація туристів в окремі періоди року призводить до виснаження ресурсів, ерозії ґрунтів, пошкодження рослинності й сполохування тварин.

Значне навантаження спостерігається на гідроресурси — готелі та інша інфраструктура потребують великої кількості води, особливо в посушливих регіонах. У деяких районах, таких як гімалайські села, туристичний попит на воду перевищує її природну доступність, що створює конкуренцію між туристами та місцевими мешканцями. Надмірне споживання води, а також скидання забруднених стоків у річки та струмки призводить до деградації водних екосистем.

Вплив туризму на фауну гір також вартий уваги. Часте пересування туристів у природних середовищах існування диких тварин порушує їхні звички, змушує їх мігрувати в інші місця, а іноді — призводить до зниження популяцій рідкісних видів. У деяких регіонах спостерігається й зворотна тенденція — «звикання» тварин до присутності людей, що сприяє конфліктам між дикими тваринами і туристами.

Гірський туризм також сприяє зміні землекористування. Наприклад, традиційні пасовища або ліси вирубуються під забудову готелів, доріг, паркінгів. Це порушує баланс екосистем, викликає ерозію схилів, лавини та

зсуви ґрунту. Крім того, забудова змінює характер ландшафту, який часто є головною привабою для туристів.

Ще один важливий аспект — карбонова відмітка туризму. Більшість мандрівників прибувають у гори літаком або особистим автотранспортом, що значно підвищує рівень викидів парникових газів. При цьому у гірських районах часто бракує інфраструктури для компенсації такого впливу — наприклад, громадського транспорту з низьким рівнем викидів або електромобільних станцій.

Соціокультурні трансформації у гірських громадах відбуваються під впливом глобалізації та туризму. Молодь дедалі частіше залишає традиційні заняття, як-от сільське господарство або ремесла, і прагне працювати в туристичній сфері. З одного боку, це дає нові можливості, з іншого — сприяє втраті традиційних знань і зменшенню культурного різноманіття. Крім того, зростання попиту на землю та житло часто веде до конфліктів інтересів між місцевими жителями та інвесторами.

Водночас туризм у гірських регіонах має потенціал для стійкого розвитку. За умови відповідального планування він може стати джерелом фінансування природоохоронних заходів, стимулом для збереження локальних культур і мотивацією до захисту довкілля. Наприклад, створення екомаршрутів, маркування стежок, обмеження кількості відвідувачів у чутливих зонах — це практики, які вже впроваджуються у таких країнах, як Швейцарія, Норвегія, Коста-Рика.

Сучасні підходи також включають інтеграцію цифрових технологій: мобільні додатки для навігації горами, сервіси сповіщення про ризики (погодні, лавинні), системи онлайн-бронювання з обмеженням на кількість осіб — усе це сприяє кращому управлінню потоками туристів. Важливою тенденцією є розвиток «повільного туризму» (slow tourism), коли люди подорожують з екологічною відповідальністю, витрачають більше часу в одному місці, знайомляться з культурою та беруть участь у волонтерських програмах.

Також зростає роль міжнародних ініціатив. Наприклад, у рамках FAO Mountain Partnership відзначаються Міжнародні роки сталого розвитку гірських регіонів, що акцентують увагу на викликах та можливостях сталого туризму. Такі події дають платформу для обміну досвідом між країнами та впровадження кращих практик.

Особливої уваги потребує вплив кліматичних змін на гірський туризм. Через глобальне потепління зменшується площа льодовиків, скорочується тривалість снігового покриву, частішають екстремальні погодні явища, такі як зсуви, повені чи посухи. Це ставить під загрозу не лише безпеку туристів, але й економіку місцевих громад, яка все більше залежить від сезонного туризму. Так, у багатьох альпійських курортах вже відбувається перехід від зимового до цілорічного туризму — з акцентом на велотуризм, трекінг, велнес і гастрономічний відпочинок.

Інклюзивність гірського туризму також стає ключовим трендом. Розробляються маршрути для людей з обмеженими фізичними можливостями, сімей з дітьми, людей похилого віку. Це сприяє ширшій участі в туризмі, але також потребує інфраструктурних інвестицій, без шкоди для природного середовища.

Ще один перспективний напрям — агротуризм у гірських районах, де туристи можуть брати участь у зборі врожаю, догляді за тваринами, приготуванні традиційних страв. Це допомагає зберігати традиційне господарювання і підтримувати економіку регіону. Подібні ініціативи активно розвиваються в Україні, Карпатському регіоні, на Балканах і в Альпах.

Не менш важливим є освітній компонент туризму. Створення інтерпретаційних центрів, природничих музеїв, інформаційних стендів на маршрутах допомагає підвищити екологічну свідомість туристів. Програми екологічного волонтерства, навчання гідів, інтеграція знань про клімат та біорізноманіття — усе це є частиною парадигми “відповідального туриста”, що має стати нормою в умовах кліматичної кризи.

Фінансування сталого туризму в горах залишається викликом. Багато громад не мають доступу до міжнародних інвестицій чи грантів, а державна підтримка часто мінімальна. Тому важливими є публічно-приватні партнерства, кооперація між муніципалітетами, а також ініціативи «знизу», коли самі громади створюють туристичні продукти та об'єднуються в кластери.

Гірські регіони — це не лише привабливі пейзажі, а й стратегічно важливі екосистеми, що забезпечують водою мільйони людей, стабілізують клімат, є осередками унікального біорізноманіття. Туризм у горах може бути засобом захисту цих ресурсів, якщо буде реалізований відповідально. Відтак, завдання сучасного суспільства — трансформувати гірський туризм зі споживацького у взаємодіючий, такий, що ґрунтується на співіснуванні людини й природи.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ГІРСЬКОГО ТУРИЗМУ В ЄВРОПІ

2.1. Європейський досвід сталого розвитку гірського туризму

Гірські регіони Європи становлять унікальні простори, де поєднуються природна краса, біорізноманіття та багата культурна спадщина. Ці території завжди мали значний туристичний потенціал, який особливо активно реалізується у XXI столітті. Водночас зростання туристичних потоків несе з собою не лише економічні вигоди, але й низку викликів — від деградації екосистем до перенасичення інфраструктури. Саме тому європейські країни все активніше впроваджують принципи сталого розвитку в гірський туризм, ставлячи у центр збереження природи, добробут місцевого населення та довгострокову екологічну рівновагу [18].

Концепція сталого розвитку гірського туризму в Європі ґрунтується на інтегрованому підході, що включає екологічну стійкість, соціальну відповідальність і економічну життєздатність. Це означає, що будь-які туристичні ініціативи повинні не лише приносити прибуток, але й забезпечувати захист гірських екосистем, водних ресурсів, фауни, а також створювати умови для гідного життя місцевих громад. Важливо, щоб туристична діяльність не руйнувала, а навпаки — підтримувала автентичність регіону, сприяла збереженню традицій, ремесел та локальної ідентичності.

Одним із ключових прикладів такого підходу є Австрія — країна, де зимовий туризм традиційно відіграє провідну роль в економіці гірських територій. У регіоні SkiWelt, наприклад, вже кілька років успішно діють програми з енергоефективного снігоутворення, з використанням енергії з відновлюваних джерел. Водночас упроваджуються системи громадського транспорту до гірськолижних курортів, що зменшує викиди парникових газів і навантаження на навколишнє середовище. Австрійський досвід демонструє, що навіть у такому «масовому» сегменті, як зимовий туризм, можливо

дотримуватись екологічного балансу завдяки сучасним технологіям та продуманій політиці [12].

Італійський національний парк Чинкве-Терре є іншим прикладом успішної інтеграції туризму і сталого розвитку. Територія, відома своїми мальовничими прибережними селами та терасними виноградниками, протягом десятиліть боролася з проблемами перенавантаження туристами та втрати автентичного характеру. Проте завдяки участі місцевих жителів у прийнятті рішень, розвитку маломасштабного екотуризму, обмеженню кількості відвідувачів і активному захисту культурного ландшафту, парк став прикладом того, як можливо зберегти крихкий баланс між туризмом і довкіллям [5].

Норвегія, зі своєю глибоко вкоріненою філософією *friluftsliv* (буквально — «життя на свіжому повітрі»), демонструє ще одну модель сталого гірського туризму. Тут туризм невід’ємно пов’язаний з природною гармонією, самоповагою та обережним ставленням до довкілля. В регіонах на кшталт *Sunnmøre Alps* активно розвивається лижний туринг, який не потребує складної інфраструктури і має мінімальний екологічний вплив. Місцева влада, спільно з туристичними операторами, впроваджує принципи «*slow travel*» — подорожей із фокусом на якість вражень та глибоке занурення в природу, а не на масовість чи розваги [14].

Надзвичайно важливу роль у розвитку сталого гірського туризму відіграють міжнародні організації. *Mountain Partnership*, ініціатива під егідою ФАО, є глобальною платформою співпраці між державами, громадами, НУО та науковцями, що зосереджує увагу на збереженні гірських екосистем та підтримці сталих форм туризму. У рамках партнерства реалізуються освітні проєкти, надається технічна підтримка місцевим громадам, створюються рекомендації щодо відповідального туристичного планування [11]. *Mountain Partnership* також активно сприяє інклюзії жінок та молоді в туристичну економіку гірських регіонів, підкреслюючи важливість рівного доступу до ресурсів і можливостей.

Організація Euromontana також робить вагомий внесок у поширення знань та практик сталого розвитку гірського туризму в Європі. Її діяльність охоплює такі сфери, як розвиток агротуризму, підтримка локальних виробників, збереження культурного ландшафту та адаптація гірських територій до змін клімату. Одним із пріоритетів є посилення ролі місцевого населення в управлінні туристичними процесами, що створює додаткові можливості для зростання регіональної економіки [15].

Проте, попри позитивні приклади, європейські гірські регіони стикаються з численними викликами. Кліматичні зміни змінюють сезонність, зменшують обсяги снігового покриву, загрожують біорізноманіттю. Туристичне перенавантаження окремих локацій призводить до ерозії ґрунтів, забруднення водних джерел, втрати культурного обличчя місцевостей. Крім того, у багатьох громадах спостерігається відтік молоді через відсутність стабільних доходів або перспектив. Саме тому європейські стратегії все більше орієнтовані на довгострокове планування, розвиток інфраструктури «зеленого туризму», діджиталізацію процесів, а також інвестування в навчання та просвітництво мешканців гірських територій.

Європейський досвід демонструє, що успішний сталий розвиток гірського туризму можливий лише за умови активної співпраці на всіх рівнях — від місцевих ініціатив до міжурядових програм. Це вимагає не лише фінансових ресурсів, але й глибокого розуміння цінності гір як простору життя, природи і культури. Поступове впровадження комплексних стратегій, підкріплених реальними діями, може перетворити гірські регіони на приклад гармонії між людиною і природою — гармонії, яка здатна надихати і зберігати.

Упродовж останніх десятиліть сталий розвиток гірського туризму в Європі перетворився з концепції на практичний набір рішень, що впроваджуються як на рівні держав, так і на рівні окремих регіонів. Це стало відповіддю на зростаючі виклики, пов'язані зі зміною клімату, втратою біорізноманіття, деградацією ландшафтів та відтоком населення з гірських територій.

Особливої уваги заслуговують політики ЄС, які не лише визнають гірські регіони як вразливі, але й надають їм пріоритетну підтримку. У рамках Стратегії ЄС для альпійського регіону (EUSALP) особливий акцент робиться на поєднанні сталого економічного розвитку з екологічною відповідальністю. Одним із напрямів цієї стратегії є створення інноваційних моделей туризму, що базуються на місцевих ресурсах, ремеслах, гастрономії, а також співпраці громад [5].

У Франції, зокрема, гірські регіони Савойї та Верхнього Провансу активно впроваджують моделі сталого туризму. Тут діють програми «slow tourism», спрямовані на глибше пізнання місцевої культури та природи. Туристам пропонуються тривалі маршрути з пішими переходами, проживанням у місцевих еко-садибах, участю в сільських господарствах, ремісничих майстернях. Такі ініціативи не лише знижують антропогенне навантаження, але й сприяють збереженню локальної ідентичності.

У Словенії, яка вважається однією з найзеленіших країн Європи, сталий гірський туризм є частиною національної стратегії брендування. Проєкт «Slovenia Green» охоплює готелі, регіони, маршрути та навіть ресторани, які дотримуються екологічних стандартів. Юлійські Альпи стали зразком для впровадження концепції «зелених туристичних пунктів», де відвідувачі можуть бути впевнені, що їхній вплив на довкілля мінімальний, а гроші, які вони витрачають, залишаються в місцевій економіці [15].

У Норвегії, попри те, що вона не є членом ЄС, впровадження принципів сталого туризму є дуже системним. У гірських районах країни впроваджено проєкт «Sustainable Destinations», який присвоює сертифікат сталості лише після ретельного аудиту екологічної, соціальної та економічної відповідальності. Один із таких регіонів — Гейрангерфьорд — щороку приймає тисячі туристів, але завдяки обмеженню кількості круїзних лайнерів, суворому контролю викидів, впорядкуванню туристичних маршрутів і просвітницьким програмам для гостей, екосистема фьорду зберігається.

Інша ключова тенденція в Європі — це просування концепції «туризм без сліду» (Leave No Trace). У багатьох гірських регіонах, включаючи Піреней, Татри, Карпати, активно проводяться кампанії зі свідомого туризму, спрямовані на зменшення кількості відходів, відмову від одноразового пластику, використання громадського транспорту або велосипедів замість особистого авто. У багатьох громадах навіть запроваджено обмеження на кількість відвідувачів у пікові періоди, аби уникнути перенасичення.

Показовим є досвід Італії, де в рамках ініціативи «*Borghi più belli d'Italia*» (Найкрасивіші села Італії), держава інвестує в розвиток гірських громад, що мають історичну та культурну цінність. Туризм у таких селах базується на принципах сталості: реконструкція старовинних будівель, створення локальних маршрутів, просування органічної кухні, підтримка місцевих виробників. Гірські регіони Апеннін, які ще донедавна втрачали населення, поступово відновлюють економічну активність через грамотно організований туризм.

Значущу роль у сталому розвитку відіграє також освіта та залучення місцевого населення. У багатьох країнах створюються навчальні центри, курси для гідів, еко-послів і волонтерів. Наприклад, у Болгарії, в Родопських горах, реалізуються молодіжні програми з навчання зеленому підприємництву, екологічному моніторингу, цифровому маркетингу для просування сталих туристичних послуг.

Насамкінець варто згадати і про роль міжнародних організацій. Mountain Partnership (ФАО) продовжує сприяти координації зусиль між державами, надаючи аналітичні, консультативні та фінансові ресурси. Їхні публікації, зокрема звіт «*Mountain tourism – Towards a more sustainable path*», надають практичні рекомендації щодо управління потоками туристів, взаємодії з громадами, розвитку зелених інфраструктур, збереження біорізноманіття та мінімізації впливу туризму на клімат [22, 18].

Успішні приклади сталого розвитку гірського туризму в Європі не обмежуються лише Альпами чи популярними туристичними регіонами.

Важливим аспектом є також інтеграція сталого туризму в менш відомих, але не менш цінних природних та культурних ландшафтах.

У Португалії, наприклад, створення Парку гір Порту в муніципалітеті Валонгу стало прикладом міжмуніципального співробітництва для збереження біорізноманіття та розвитку екотуризму. Цей парк об'єднує зусилля кількох громад для спільного управління природними ресурсами та просування сталого туризму, що сприяє економічному розвитку регіону та збереженню його екологічної цінності.

У Греції, національний парк Вікос–Аоос у регіоні Загорі є прикладом поєднання збереження унікальної природи та культурної спадщини з розвитком екотуризму. Тут зусилля спрямовані на підтримку місцевих громад, збереження традиційної архітектури та стимулювання економіки через сталий туризм.

У Швейцарії, село Гіммельвальд у кантоні Берн є прикладом збереження традиційного способу життя та архітектури в умовах зростаючого туристичного тиску. Завдяки обмеженню автомобільного руху та підтримці місцевих ініціатив, село зберігає свою автентичність, приваблюючи туристів, які цінують екологічну чистоту та культурну спадщину.

У Великій Британії, геопарк Ффорест Фаур у національному парку Брекон-Біконс, Уельс, демонструє, як геологічна спадщина може стати основою для сталого туризму. Через освітні програми та екотуристичні маршрути, геопарк сприяє підвищенню обізнаності про важливість збереження природного середовища та стимулює місцеву економіку.

Ці приклади свідчать про те, що сталий розвиток гірського туризму в Європі можливий за умови врахування місцевих особливостей, активної участі громад та підтримки з боку державних і міжнародних організацій. Інтеграція екологічних, соціальних та економічних аспектів у туристичну діяльність дозволяє не лише зберегти унікальні природні та культурні ресурси, але й забезпечити довгостроковий добробут гірських регіонів.

Ще одним важливим трендом у сталому розвитку гірського туризму в Європі є цифровізація як інструмент зменшення екологічного навантаження. В багатьох країнах активно використовуються цифрові платформи для моніторингу туристичних потоків, бронювання екологічно сертифікованого житла, а також інформаційні додатки, які навчають гостей правилам відповідального поводження в горах. Наприклад, у Швейцарії впроваджено інтерактивні карти, які в реальному часі показують завантаженість маршрутів, щоб уникати перенасичення окремих ділянок. Це дозволяє більш рівномірно розподіляти туристичні потоки та зменшувати тиск на найвразливіші екосистеми.

Окремої уваги заслуговує ідея «четвертого сезону», що активно просувається у скандинавських країнах та Австрії. Замість концентрувати туристичні активності лише взимку (лижний сезон) чи влітку (піший туризм), місцеві стратегії спрямовані на розвиток міжсезоння — весни та осені. У цей період пропонуються спокійніші, освітні та природоорієнтовані активності, як-от спостереження за міграцією птахів, ботанічні маршрути, фестивалі дикої природи. Це дозволяє зменшити сезонну залежність економіки гірських територій і створити сталіший дохід для місцевого населення [12].

На прикладі Шотландії варто відзначити програму «NatureScot», яка поєднує розвиток туризму з відновленням природи. У регіонах Грампіанських гір та на островах Гебридів туристичні оператори співпрацюють з природоохоронними організаціями: частина коштів з турів іде на посадку дерев, відновлення торфовищ, прибирання узбереж. Туристів заохочують долучатися до таких активностей, що створює ефект взаємної відповідальності.

Не менш важливою є соціальна складова сталого туризму. В Австрії та Німеччині існує поняття «туризм для всі» (barrier-free tourism), що означає створення умов для осіб з інвалідністю, літніх людей, сімей з дітьми. У гірських регіонах встановлюються спеціальні маршрути з мінімальними перепадами висот, інформаційні стенди з шрифтом Брайля, організовуються

екскурсії з жестовою мовою. Таким чином, гірський туризм у Європі стає не лише сталим, а й інклюзивним, що є ознакою високого рівня суспільного розвитку [12].

Серед перспективних напрямів можна назвати і агроекотуризм, який поєднує сільське господарство та туризм. У регіонах Тіролю, Трансильванії, Басконії, гірські ферми пропонують туристам зануритися в локальний стиль життя: доїння кіз, виготовлення сиру, збирання трав, приготування традиційних страв. Це не лише зменшує залежність від великих туристичних потоків, але й стимулює збереження традицій та ремесел.

Ще один виклик — зміна клімату, яка особливо боляче вражає гірські регіони. Тане сніг, скорочується сезон катання, підвищується ризик зсувів та повеней. У відповідь багато гірських курортів переходять на альтернативні форми відпочинку, зокрема оздоровчий, культурний та медитативний туризм. У французьких Піренеях і швейцарському кантоні Валліс з'являються «тихі маршрути», призначені для саморефлексії, без гаджетів і шуму. Це не лише нова пропозиція для туриста, але й приклад адаптації до кліматичних реалій.

Гірські дестинації пропонують багато видів діяльності, і їх на «стандартні» та «екстремальні», а їх розподіл на «стандартні» та «екстремальні» дає змогу основу для оцінки розмірів ринку та вимірювання рівня участі за допомогою наявних маркетингових досліджень. Опитування, проведене серед членів ВТО, вказує на те, що переважають «стандартні» види відпочинку в горах (рис. 2.1).

Згідно з результатами, «піші прогулянки та походи», за якими слідують «природний туризм» та «сільський туризм» є основними видами діяльності в горах. «Зимові види спорту» також є актуальними, але порівняно меншою мірою, оскільки не всі гірські дестинації підходять для занять зимовими видами спорту.

Огляд даних, зібраних та агрегованих національними парками адміністраціями національних парків з 94 країн світу, дозволив оцінити кількість людей, які займаються гірськими видами туризму, такими

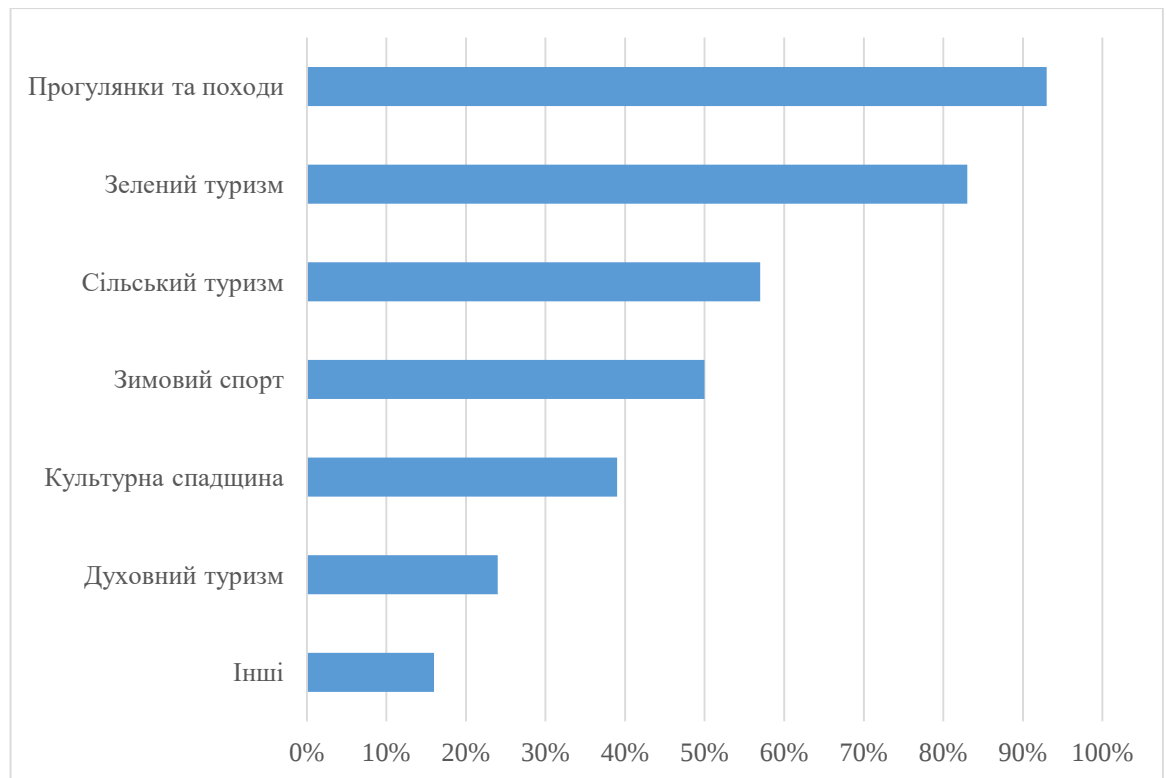


Рисунок 2.1 – Переважаючі види діяльності, пов'язані з гірським туризмом (за результатами опитування, 2022 рік)

Джерело: [7].

як «піші прогулянки та походи», «природний туризм» та «сільський туризм»:

- Національні парки, включені в дослідження, зафіксували понад 2 950 мільйонів відвідувачів у 2019 році, причому найбільша частка припадає на Азійсько-Тихоокеанський регіон (78%). Один лише Китай прийняв 1 800 мільйонів відвідувачів природоохоронних територій;

- У період з 2010 по 2018 рік кількість відвідувачів національних парків зростала на 8-10% щорічно і у 2020 році кількість відвідувань національних парків зменшилася на 35%, що значно менше, ніж зменшення міжнародних туристичних прибуттів у всьому світі (-72%) (рис.2.2).

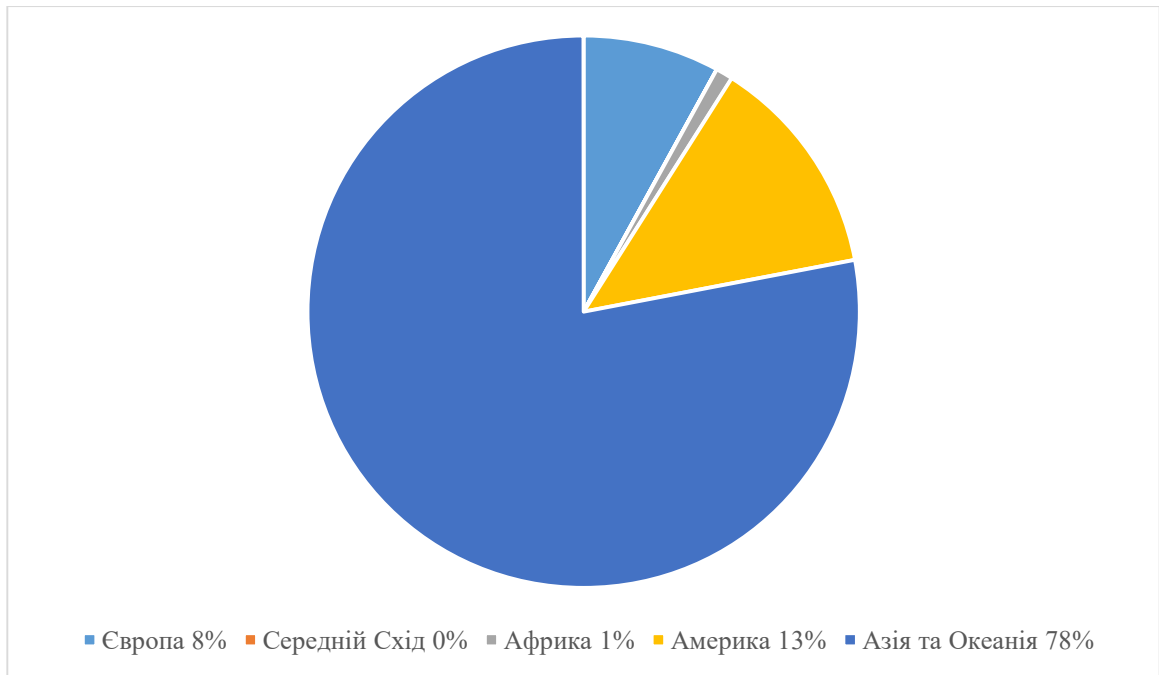


Рисунок 2.2 - Розподіл відвідувачів національних парків за регіонами, 2019 рік

Джерело: [7].

Загалом європейський досвід демонструє, що сталий розвиток гірського туризму можливий лише за умови системного підходу, де поєднуються інновації, локальні ресурси, культурна спадщина, турбота про довкілля та участь самих громад. Це не лише екологічна необхідність, а й стратегія збереження гір як простору життя, натхнення і майбутнього.

2.2. Приклади успішних європейських практик сталого розвитку гірського туризму

Сталий розвиток гірського туризму в Європі є ключовим фактором для збереження унікальних природних ландшафтів, культурної спадщини та забезпечення довгострокової економічної життєздатності регіонів. Австрія, Швейцарія та Словенія є яскравими прикладами країн, які досягли значних успіхів у впровадженні практик сталого гірського туризму, демонструючи

комплексний підхід до управління туристичною діяльністю з урахуванням екологічних, соціальних та економічних аспектів [12].

Швейцарія є визнаним лідером у сфері сталого розвитку гірського туризму, демонструючи глибоку відданість збереженню своїх мальовничих альпійських ландшафтів та культурної спадщини. Країна свідомо робить акцент на якісному, а не кількісному туризмі, прагнучи залучати відвідувачів, які цінують природу, спокій та автентичність. Ключовим елементом цієї стратегії є розвинена та екологічно орієнтована транспортна система "Swiss Travel System", яка забезпечує зручне та екологічно чисте пересування по всій країні, включаючи віддалені гірські регіони, завдяки інтегрованим квиткам на поїзди, автобуси та човни, а також знаменитим панорамним маршрутам, що сприяє зменшенню використання приватного автотранспорту. Швейцарські гірськолижні курорти та готелі активно впроваджують передові енергоефективні технології та використовують відновлювані джерела енергії, такі як сонячні панелі та геотермальне опалення, а також оптимізують використання водних ресурсів для штучного засніження та відновлюють природний рослинний покрив на гірськолижних трасах. Країна приділяє особливу увагу збереженню природної та культурної спадщини своїх гірських регіонів, підтримуючи національні парки та заповідники під суворою охороною, а також зберігаючи традиційні ремесла, місцеві звичаї та архітектуру, що створює автентичну атмосферу для туристів. Важливу роль відіграє активна участь місцевих громад у процесах прийняття рішень щодо розвитку туризму, що забезпечує врахування їхніх інтересів та сприяє соціальній згуртованості. Швейцарія також активно розвиває та впроваджує національні стандарти та сертифікації сталого туризму, такі як знак якості «Swisstainable», що допомагає туристам обирати екологічно та соціально відповідальні варіанти відпочинку та стимулює підприємства до постійного вдосконалення своїх практик. Прикладами успішних ініціатив є курорт Саас-Фе, вільний від автомобілів, екологічно відповідальний готель «Cervo Mountain Resort» у Церматті та програма «Swiss Parks Network», що об'єднує

природні парки країни для збереження біорізноманіття та просування екотуризму. Завдяки такому комплексному підходу, Швейцарія демонструє, як поєднання високої якості туристичних послуг, глибокої поваги до природи та активної участі місцевих громад може забезпечити довгостроковий успіх та збереження унікальних гірських ландшафтів для майбутніх поколінь.

При будівництві нових готелів, підйомників та інших об'єктів особлива увага приділяється вибору матеріалів з низьким екологічним слідом, оптимізації енергоспоживання та інтеграції в природний ландшафт. Архітектурні рішення часто поєднують сучасний дизайн з традиційними альпійськими елементами, гармонійно вписуючись в оточення.

Важливим аспектом є також управління водними ресурсами в гірських регіонах. Швейцарія впроваджує строгі норми щодо використання води, особливо в контексті штучного засніження, де застосовуються технології, що мінімізують споживання води та енергії. Багато курортів інвестують у створення резервуарів для збору дощової та талої води, а також у системи рециркуляції води для технічних потреб.

Екологічна освіта та підвищення обізнаності серед туристів також є пріоритетом у Швейцарії. Національні парки та туристичні організації проводять інформаційні кампанії, екскурсії та майстер-класи, спрямовані на формування відповідальної поведінки в горах, поваги до місцевої культури та розуміння важливості збереження природних екосистем. Заохочується використання громадського транспорту, маркуються екологічно чисті маршрути для піших та велосипедних прогулянок, а також надається інформація про правила поведінки в охоронюваних зонах.

Швейцарія також активно підтримує розвиток екотуризму та «м'яких» видів відпочинку, які передбачають мінімальний вплив на довкілля. Це включає розвиток мережі пішохідних та велосипедних маршрутів, організацію турів зі спостереження за дикою природою, а також просування агротуризму, що дозволяє туристам познайомитися з сільським життям та місцевими традиціями. Багато фермерських господарств пропонують екологічно чисті

продукти харчування та розміщення, сприяючи збереженню сільськогосподарських ландшафтів та біорізноманіття.

Інновації також відіграють важливу роль у сталому розвитку гірського туризму в Швейцарії. Дослідницькі інститути та приватні компанії розробляють нові технології та рішення для зменшення екологічного сліду туристичної діяльності, включаючи енергоефективні підйомники, системи управління відходами та екологічно чисті транспортні засоби.

Прикладом інноваційного підходу є використання цифрових технологій для управління туристичними потоками. За допомогою мобільних додатків та онлайн-платформ туристам надається інформація про завантаженість маршрутів, стан природних об'єктів та правила поведінки в горах, що дозволяє розподіляти туристичний потік та мінімізувати негативний вплив на найбільш вразливі території.

Таким чином, Швейцарія демонструє багатогранний та системний підхід до сталого розвитку гірського туризму, поєднуючи передову інфраструктуру, екологічно відповідальні практики, активну участь місцевих громад та інноваційні рішення. Їхній досвід є цінним прикладом для інших гірських регіонів, які прагнуть до гармонійного співіснування туризму та збереження унікальної природи.

Продовжуючи розгляд швейцарського досвіду в сталому гірському туризмі, варто підкреслити важливість довгострокового планування та стратегічного підходу на національному та регіональному рівнях. У Швейцарії існують чіткі державні програми та стратегії, спрямовані на підтримку сталого розвитку в усіх галузях, включаючи туризм. Ці стратегії враховують екологічні, економічні та соціальні аспекти, а їх реалізація координується між різними урядовими відомствами, кантонами та муніципалітетами.

Одним із ключових інструментів є просторове планування, яке регулює забудову в гірських регіонах, обмежуючи розширення інфраструктури в екологічно чутливих зонах та сприяючи компактному розвитку населених

пунктів. Це допомагає зберегти цінні природні ландшафти та запобігти фрагментації екосистем.

Важливу роль відіграють також економічні стимули та фінансова підтримка для підприємств, які впроваджують сталі практики. Державні та регіональні програми можуть надавати гранти, субсидії або пільгові кредити для інвестицій в енергоефективність, використання відновлюваних джерел енергії, екологічно чистий транспорт та інші екологічно відповідальні ініціативи.

Швейцарія також активно співпрацює на міжнародному рівні у сфері сталого туризму, обмінюючись досвідом та передовими практиками з іншими гірськими регіонами світу. Країна бере участь у міжнародних проектах та ініціативах, спрямованих на розробку та впровадження глобальних стандартів сталого туризму.

Особливу увагу приділяють у Швейцарії моніторингу та оцінці впливу туристичної діяльності на довкілля та місцеві громади. Регулярно проводяться дослідження та збираються дані про екологічні показники, соціально-економічний вплив та рівень задоволеності туристів і місцевого населення. Це дозволяє відстежувати прогрес у досягненні цілей сталого розвитку та вчасно коригувати стратегії та політики.

Культурний аспект також є невід'ємною частиною сталого гірського туризму в Швейцарії. Підтримуються місцеві традиції, ремесла та народні свята, які є важливою складовою туристичної привабливості та сприяють збереженню культурної ідентичності гірських регіонів. Заохочується використання місцевих продуктів харчування в готелях та ресторанах, що підтримує місцевих виробників та зменшує екологічний слід, пов'язаний з транспортуванням продуктів.

Таким чином, успіх Швейцарії у сталому гірському туризмі є результатом комплексного та довгострокового підходу, який охоплює екологічні, економічні, соціальні та культурні аспекти. Завдяки чіткому стратегічному баченню, активній участі всіх зацікавлених сторін та

постійному впровадженню інновацій, Швейцарія продовжує залишатися взірцем для інших гірських регіонів, які прагнуть до сталого розвитку своєї туристичної галузі.

Австрія, з її величною панорамою Альп та розвиненою туристичною інфраструктурою, також демонструє значні успіхи у впровадженні принципів сталого розвитку в гірському туризмі. Країна усвідомлює, що збереження природної краси та екологічної цілісності її гірських регіонів є ключовим для довгострокової привабливості для туристів. Їхній підхід характеризується комплексністю та охоплює різні аспекти, від розвитку екологічно чистої інфраструктури до підтримки місцевих громад та збереження культурної спадщини [12].

Одним з ключових напрямків є постійна модернізація транспортної інфраструктури з акцентом на екологічність. Австрія активно інвестує в розширення та покращення залізничного сполучення з гірськими курортами, роблячи його більш зручним та привабливим для туристів. Залізнична компанія ÖBB пропонує численні маршрути, що дозволяють дістатися до популярних туристичних напрямків без необхідності використання приватного автомобіля. У самих гірських регіонах розвивається мережа автобусних маршрутів, а також заохочується використання електромобілів шляхом встановлення зарядних станцій. Підйомники та гірськолижні траси також підлягають постійній модернізації з метою підвищення їхньої енергоефективності та мінімізації впливу на довкілля. Впроваджуються системи штучного снігу з ефективним використанням води та енергії, а також здійснюються заходи з відновлення природного ландшафту після завершення зимового сезону [12].

Австрія приділяє значну увагу підтримці традиційного сільського господарства та місцевих продуктів у гірських регіонах. Ініціатива «GenussRegion Österreich» є яскравим прикладом такого підходу, об'єднуючи фермерів, виробників, рестораторів та місцеві громади для просування регіональних продуктів та кулінарних традицій. Це не лише сприяє

збереженню культурної спадщини та підтримці місцевої економіки, але й пропонує туристам автентичні враження та зменшує екологічний слід, пов'язаний з транспортуванням продуктів. Багато фермерських господарств пропонують розміщення для туристів, знайомлячи їх з сільським способом життя та пропонуючи екологічно чисті продукти власного виробництва [12].

Екологічна освіта та підвищення обізнаності відіграють важливу роль у формуванні відповідальної поведінки серед туристів та місцевого населення. Національні парки, такі як Високий Тауерн, пропонують різноманітні освітні програми, екскурсії та інформаційні центри, де відвідувачі можуть дізнатися про унікальну екосистему Альп та важливість її збереження. Проводяться інформаційні кампанії, спрямовані на заохочення екологічно відповідальної поведінки, такої як сортування відходів, економія води та енергії, а також дбайливе ставлення до природи.

Австрія впроваджує чітке регулювання туристичної діяльності в гірських районах з метою мінімізації негативного впливу на довкілля та місцеві громади. Це включає контроль за будівельними нормами, управління відходами, регулювання руху транспортних засобів та визначення допустимого навантаження на природні території. У деяких особливо чутливих гірських районах можуть діяти обмеження на кількість відвідувачів або запроваджуватися плата за в'їзд з метою контролю туристичного потоку та фінансування природоохоронних заходів [12].

Успіх сталого розвитку гірського туризму в Австрії значною мірою залежить від тісної співпраці між державними органами, місцевими громадами, туристичними організаціями, підприємцями та науковими установами. Спільні зусилля спрямовані на розробку та впровадження ефективних стратегій сталого розвитку, врахування інтересів усіх зацікавлених сторін та забезпечення балансу між економічними вигодами від туризму та необхідністю збереження унікальної природи австрійських Альп для майбутніх поколінь [12].

Прикладом успішної ініціативи є регіон Тіроль, який активно просуває «м'який» туризм, включаючи піші та велосипедні маршрути, еко-ферми та заходи, що знайомлять з місцевою культурою та традиціями. Також варто відзначити зусилля багатьох гірськолижних курортів, які впроваджують сертифікацію за екологічними стандартами, демонструючи свою відданість принципам сталого розвитку.

Одним з показових прикладів є національний парк Високий Тауерн. Як найбільший національний парк Австрії, він відіграє ключову роль у збереженні унікальних альпійських екосистем. Управління парком активно співпрацює з місцевими громадами та туристичними операторами для розвитку екотуризму, пропонуючи відвідувачам освітні програми, екскурсії з гідами, які навчають дбайливому ставленню до природи, а також маршрути для пішого туризму та гірських велосипедів, розроблені з урахуванням збереження біорізноманіття. Парк також підтримує традиційне сільське господарство в буферних зонах, сприяючи збереженню культурного ландшафту [12].

У сфері гірськолижного туризму, багато австрійських курортів впроваджують інноваційні технології для мінімізації свого екологічного сліду. Наприклад, курорт Серфаус-Фісс-Ладіс відомий своєю підземною системою громадського транспорту, яка значно зменшує кількість автомобілів у селищі та покращує якість повітря. Курорти також інвестують у високоефективні системи штучного засніження з використанням датчиків для оптимізації споживання води та енергії, а також у відновлювані джерела енергії для живлення підйомників та інших об'єктів інфраструктури.

Важливу роль відіграють екологічні сертифікації для туристичних підприємств. Австрійська екологічна відзнака (Österreichisches Umweltzeichen) є національною екологічною сертифікацією, яка відзначає готелі, ресторани та інші туристичні об'єкти за їхні екологічно чисті практики, включаючи енергозбереження, управління відходами, використання екологічно чистих продуктів та соціальну відповідальність. Наявність такої

сертифікації є важливим критерієм для екологічно свідомих туристів та стимулює підприємства до постійного вдосконалення своїх екологічних показників.

Австрія також активно підтримує розвиток сільського туризму як важливого елементу сталого розвитку гірських регіонів. Мережа "Urlaub am Bauernhof" (Відпочинок на фермі) об'єднує тисячі фермерських господарств, які пропонують розміщення для туристів, знайомлять їх з сільським життям, традиціями та місцевою кухнею. Це не лише створює додаткові джерела доходу для фермерів, але й сприяє збереженню культурного ландшафту та біорізноманіття, а також пропонує туристам автентичний та екологічно відповідальний досвід [12].

У сфері управління відходами, австрійські гірські регіони впроваджують ефективні системи роздільного збору та переробки відходів, а також заохочують компостування органічних відходів. Проводяться інформаційні кампанії серед туристів та місцевого населення щодо правильного поводження з відходами.

Транспортна політика Австрії також спрямована на підтримку сталого туризму в гірських регіонах. Заохочується використання громадського транспорту шляхом надання вигідних тарифів та розширення мережі маршрутів. У багатьох туристичних центрах діють пункти прокату велосипедів та електромобілів, а також розвивається інфраструктура для велосипедистів та пішоходів [12].

На регіональному рівні також існують численні ініціативи, спрямовані на сталий розвиток туризму. Наприклад, у Форарльберзі активно просувається екологічно чисте будівництво та використання місцевих будівельних матеріалів. Регіон також відомий своїми інноваційними проектами в галузі енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії в туристичному секторі.

У контексті зміни клімату, Австрія активно працює над адаптацією туристичної інфраструктури та пропозицій до нових умов. Це включає

інвестиції в системи штучного засніження, стійкі до підвищення температур, диверсифікацію туристичних продуктів за межами зимових видів спорту (наприклад, розвиток пішого туризму, велотуризму, культурного та оздоровчого туризму), а також підвищення енергоефективності будівель та транспортної інфраструктури для зменшення викидів парникових газів [12].

Важливим аспектом є також співпраця між туристичним сектором та місцевими громадами. Австрія заохочує залучення місцевого населення до управління туристичними ресурсами та отримання вигод від туризму. Це може включати підтримку місцевих підприємств, розвиток ремесел та народних промислів, а також залучення місцевих жителів до надання туристичних послуг (наприклад, як гідів або інструкторів). Такий підхід сприяє соціальній згуртованості та забезпечує більш справедливий розподіл економічних вигод від туризму [12].

Австрійські туристичні організації також активно працюють над просуванням сталого туризму серед відвідувачів. Проводяться інформаційні кампанії, які розповідають про екологічно відповідальні способи подорожей та відпочинку, заохочують використовувати громадський транспорт, обирати екологічно сертифіковане житло та підтримувати місцевий бізнес.

У сфері управління водними ресурсами, гірськолижні курорти Австрії впроваджують комплексні системи для оптимізації використання води для штучного засніження, включаючи збір дощової та талої води, використання замкнутих циклів водопостачання та моніторинг водних ресурсів для мінімізації впливу на місцеві екосистеми [12].

Інновації також відіграють важливу роль у сталому розвитку гірського туризму в Австрії. Розробляються нові технології для енергоефективного освітлення, опалення та охолодження готелів та інших туристичних об'єктів. Досліджуються можливості використання відновлюваних джерел енергії, таких як біомаса та сонячна енергія, для забезпечення потреб туристичної інфраструктури [12].

Прикладом інноваційного підходу є використання інтелектуальних систем управління енергоспоживанням у готелях, які дозволяють оптимізувати використання енергії в залежності від завантаженості та погодних умов. Також розвиваються мобільні додатки та онлайн-платформи, які надають туристам інформацію про екологічно відповідальні варіанти відпочинку, транспортні маршрути та місцеві продукти.

Австрія демонструє глибоке розуміння важливості сталого розвитку гірського туризму, впроваджуючи комплексний підхід, що охоплює різні рівні – від національної політики до місцевих ініціатив. Країна активно інвестує в модернізацію транспортної інфраструктури з акцентом на екологічність, розширюючи залізничне та автобусне сполучення з гірськими курортами та заохочуючи використання електромобілів. Підйомники та гірськолижні траси постійно модернізуються для підвищення енергоефективності та мінімізації впливу на довкілля. Важливу роль відіграє підтримка традиційного сільського господарства та місцевих продуктів, що не лише зберігає культурну спадщину, але й пропонує туристам автентичні враження та зменшує екологічний слід. Екологічна освіта є пріоритетом, національні парки та туристичні організації проводять численні програми та інформаційні кампанії для підвищення обізнаності про збереження природи. Австрія впроваджує чітке регулювання туристичної діяльності в гірських районах, контролюючи забудову, управління відходами та туристичні потоки. Тісна співпраця між державними органами, місцевими громадами, туристичним бізнесом та науковими установами є ключем до успішного впровадження стратегій сталого розвитку. Регіональні природні парки відіграють важливу роль у збереженні ландшафтів та пропонують екотуристичні заходи. Співпраця між туристичними підприємствами та природоохоронними організаціями стає все більш поширеною. Інструменти планування та зонування використовуються для регулювання забудови та туристичної діяльності. Австрія прагне до переходу на відновлювані джерела енергії в туристичному секторі та підтримує ці інвестиції на державному рівні. Активно підтримується розвиток сільського

туризму, а ефективні системи управління відходами впроваджуються в гірських регіонах. Транспортна політика заохочує використання громадського транспорту та розвиток інфраструктури для велосипедистів та пішоходів. На регіональному рівні існують численні ініціативи, спрямовані на сталий розвиток, включаючи екологічно чисте будівництво та використання місцевих матеріалів. Збереження біорізноманіття є пріоритетом, національні парки та заповідники встановлюють обмеження на туристичну діяльність та проводять моніторинг екосистем. В умовах зміни клімату Австрія адаптує туристичну інфраструктуру та диверсифікує туристичні пропозиції. Співпраця між туристичним сектором та місцевими громадами заохочується для забезпечення справедливого розподілу вигод від туризму. Активно просувається сталий туризм серед відвідувачів через інформаційні кампанії. Управління водними ресурсами в гірськолижних курортах здійснюється з використанням інноваційних технологій для оптимізації споживання води. Інновації в галузі енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії постійно впроваджуються. Загалом, Австрія демонструє глибоку та всебічну відданість принципам сталого розвитку в гірському туризмі, поєднуючи політику, ініціативи та активну участь усіх зацікавлених сторін [12].

Словенія, з її чарівними Юлійськими Альпами та прагненням до збереження природної краси, активно позиціонує себе як зелений напрямок для гірського туризму, де сталий розвиток є ключовим пріоритетом. Країна демонструє значну відданість збереженню свого багатого біорізноманіття та природних ресурсів, особливо в гірських регіонах, значна частина яких входить до складу національних парків та заповідників, таких як Національний парк Триглав. Управління цими територіями здійснюється з метою мінімізації впливу туристичної діяльності на унікальні екосистеми, встановлюються чіткі правила поведінки для відвідувачів та регулюються туристичні потоки.

Словенія активно розвиває екотуризм, пропонуючи туристам широкий спектр можливостей для активного відпочинку на природі з мінімальним впливом на довкілля. Популярними є піші та велосипедні маршрути, сплави річками, каньйонінг, спелеологія та спостереження за птахами. Маршрути, такі як Via Alpina, проходять через Словенські Альпи, пропонуючи унікальні можливості для тривалих подорожей. Країна також підтримує розвиток сільського туризму, де фермерські господарства пропонують розміщення в традиційних будинках, знайомлять з місцевою культурою та пропонують екологічно чисті продукти харчування. Це сприяє збереженню сільської архітектури, традиційного способу життя та підтримує місцеву економіку.

Словенія робить значні зусилля для розвитку екологічно чистого транспорту в гірських регіонах. Інвестується в розширення мережі електромобілів та встановлення зарядних станцій, а також покращується сполучення громадським транспортом. У багатьох туристичних центрах діють пункти прокату велосипедів, а добре розмічена мережа велосипедних та пішохідних доріжок заохочує екологічно чисті способи пересування.

У сфері управління відходами Словенія впроваджує ефективні системи роздільного збору та переробки відходів у туристичних регіонах. Проводяться інформаційні кампанії серед туристів та місцевого населення щодо правильного поводження з відходами та їх мінімізації. Водокористування також здійснюється з урахуванням принципів сталого розвитку, заохочується економія води в готелях та інших туристичних об'єктах.

Словенія активно займається екологічною сертифікацією туристичних об'єктів та послуг. Національна схема «зеленого туризму» оцінює та сертифікує туристичні напрямки та підприємства за їхніми екологічними та соціальними показниками, надаючи туристам можливість вибрати відповідальні варіанти відпочинку.

Країна також приділяє увагу збереженню культурної спадщини гірських регіонів, підтримуючи традиційні ремесла, народні звичаї та історичні пам'ятки. Розвиток культурного туризму розглядається як спосіб

диверсифікації туристичної пропозиції та залучення туристів, зацікавлених в історії та культурі регіону.

Співпраця між державними органами, місцевими громадами, туристичним бізнесом та неурядовими організаціями є ключовим фактором успіху сталого розвитку гірського туризму в Словенії. Спільні зусилля спрямовані на розробку та впровадження стратегій сталого розвитку, врахування інтересів усіх зацікавлених сторін та забезпечення балансу між економічними вигодами від туризму та необхідністю збереження унікальної природи та культури словенських Альп для майбутніх поколінь.

Продовжуючи розгляд успішних практик сталого розвитку гірського туризму в Словенії, варто глибше зануритися в конкретні ініціативи та стратегічні напрямки, які країна активно впроваджує.

Одним із ключових елементів є акцент на збереженні біорізноманіття та екосистем у гірських регіонах. Словенія приділяє значну увагу управлінню своїми національними та природними парками, встановлюючи чіткі правила для відвідувачів, обмежуючи доступ до особливо цінних територій та проводячи моніторинг стану екосистем. Заохочуються екотуристичні заходи, які не завдають шкоди довкіллю, такі як спостереження за дикою природою з облаштованих місць або фототуризм.

Словенія активно підтримує розвиток місцевих продуктів та гастрономічного туризму в гірських регіонах. Просуваються традиційні страви, приготовані з місцевих інгредієнтів, органічні фермерські продукти та регіональні вина. Це не лише збагачує туристичний досвід, але й підтримує місцевих виробників та сприяє збереженню кулінарної спадщини. Багато фермерських господарств пропонують туристам скуштувати власну продукцію та взяти участь у майстер-класах з приготування традиційних страв.

Важливим аспектом є розвиток інфраструктури для активного відпочинку на природі з урахуванням принципів сталого розвитку. Пішохідні та велосипедні маршрути ретельно маркуються та підтримуються в

належному стані, при цьому особлива увага приділяється мінімізації їхнього впливу на довкілля. Облаштовуються екологічно чисті місця для відпочинку та інформаційні центри для туристів. Заохочується використання громадського транспорту для доступу до популярних туристичних локацій.

Словенія також активно впроваджує інноваційні підходи до енергоефективності та використання відновлюваних джерел енергії в туристичному секторі. Підтримуються проекти з встановлення сонячних панелей на готелях та інших туристичних об'єктах, використовуються енергоефективні системи опалення та освітлення, а також заохочується будівництво екологічно чистих готелів та кемпінгів з використанням місцевих та екологічно сертифікованих матеріалів.

У сфері управління водними ресурсами Словенія, як країна з великою кількістю річок та озер, приділяє особливу увагу збереженню чистоти водних об'єктів у гірських регіонах. Встановлюються строгі правила для туристичних операторів та відвідувачів щодо запобігання забрудненню води, а також впроваджуються системи економного водокористування в готелях та інших закладах розміщення.

Словенія активно використовує маркетинг та брендування для просування себе як зеленого туристичного напрямку. Кампанії спрямовані на залучення екологічно свідомих туристів, які цінують природу, активний відпочинок та місцеву культуру. Бренд «Slovenia Green» об'єднує сертифіковані туристичні об'єкти та напрямки, що відповідають високим стандартам сталого розвитку [15].

Важливу роль відіграє освіта та підвищення обізнаності як серед місцевого населення, так і серед туристів. Проводяться інформаційні кампанії про важливість збереження природи, правила поведінки в охоронюваних територіях та переваги екологічно відповідального туризму. У школах та університетах впроваджуються навчальні програми з екології та сталого розвитку туризму.

Словенія також активно співпрацює на міжнародному рівні у сфері сталого туризму, обмінюючись досвідом та передовими практиками з іншими країнами та регіонами. Країна бере участь у міжнародних проектах та ініціативах, спрямованих на просування сталого розвитку в туристичній галузі.

Одним із цікавих підходів є підтримка малих місцевих підприємств та ремісників. Словенія усвідомлює, що сталий туризм має приносити користь місцевим громадам. Тому заохочується розвиток сімейних готелів, невеликих ресторанів, майстерень народних промислів та інших малих підприємств, які використовують місцеві ресурси та зберігають традиційні знання. Туристам пропонується купувати сувеніри та продукти безпосередньо у місцевих виробників, що сприяє економічній стійкості регіонів.

Важливу роль відіграє збереження культурної спадщини та інтеграція її в туристичну пропозицію. У гірських регіонах Словенії дбайливо зберігаються традиційні будівлі, народні звичаї, фольклор та ремесла. Туристам пропонуються екскурсії до історичних місць, участь у народних святах та майстер-класах з традиційних ремесел. Це не лише збагачує туристичний досвід, але й сприяє збереженню культурної ідентичності регіонів.

Словенія також активно розвиває доступний туризм у гірських регіонах, створюючи умови для відпочинку людей з обмеженими можливостями. Облаштовуються безбар'єрні маршрути, готелі та інші туристичні об'єкти, що робить гірський туризм більш інклюзивним та соціально відповідальним.

У сфері управління лісовими ресурсами, які є важливою складовою гірських екосистем Словенії, застосовуються принципи сталого лісокористування. Заохочується використання деревини з сертифікованих лісів для будівництва та виробництва сувенірів, а також проводяться заходи з відновлення лісів та запобігання лісовим пожежам.

Важливим елементом сталого гірського туризму в Словенії є активна комунікація та залучення всіх зацікавлених сторін до процесів прийняття рішень. Проводяться консультації з місцевими громадами, туристичним

бізнесом, природоохоронними організаціями та науковцями для розробки спільних стратегій та планів дій у сфері сталого розвитку туризму.

Нарешті, Словенія постійно моніторить та оцінює ефективність впроваджуваних заходів у сфері сталого гірського туризму. Збираються дані про екологічні, соціальні та економічні показники, проводяться дослідження думки туристів та місцевого населення, що дозволяє відстежувати прогрес та вчасно коригувати стратегії для досягнення поставлених цілей.

Продовжуючи розкривати грані сталого гірського туризму в Словенії, варто відзначити їхню зростаючу увагу до цифрових технологій як інструменту підтримки екологічно відповідальної поведінки туристів та оптимізації управління туристичними потоками.

Словенія також активно експериментує з новими формами еко-розміщення, такими як глемпінги, еко-хостели та будинки на деревах, які мінімізують вплив на довкілля, використовують екологічно чисті матеріали та інтегруються в природне середовище. Ці варіанти розміщення приваблюють екологічно свідомих туристів, які прагнуть до унікального досвіду перебування на природі з комфортом, але без шкоди для довкілля.

У контексті адаптації до зміни клімату, Словенія проводить дослідження для оцінки потенційних впливів зміни клімату на гірські екосистеми та туристичну інфраструктуру. На основі цих досліджень розробляються стратегії адаптації, спрямовані на підвищення стійкості туристичного сектору до кліматичних змін, такі як диверсифікація туристичних продуктів, оптимізація використання водних ресурсів та впровадження енергоефективних технологій.

Усі ці багатогранні зусилля підкреслюють глибоку та послідовну відданість Словенії принципам сталого розвитку гірського туризму, роблячи її не лише мальовничим туристичним напрямком, але й надихаючим прикладом відповідального та далекоглядного підходу до управління природною та культурною спадщиною.

2.3. Перспективи адаптації європейського досвіду сталого розвитку гірського туризму для України

Перспективи адаптації європейських підходів сталого розвитку гірського туризму в Україні, особливо в контексті унікальних Карпат, є надзвичайно важливими для збереження природних багатств, культурної спадщини та забезпечення довгострокової економічної стійкості регіону. Українські Карпати, маючи значний потенціал для розвитку різноманітних видів туризму, потребують впровадження європейського досвіду для запобігання негативним наслідкам неконтрольованого туристичного потоку. Адаптація європейських підходів передбачає комплексний розвиток екологічної інфраструктури, включаючи інвестиції в екологічно чистий транспорт, створення мережі вело- та пішохідних маршрутів, а також облаштування екологічних парковок. Підтримка місцевої економіки та громад є ключовим елементом, що включає заохочення агротуризму, підтримку місцевих виробників та розвиток гастрономічного туризму на основі регіональних продуктів. Збереження природної та культурної спадщини вимагає створення та ефективного управління національними парками, встановлення обмежень на діяльність у чутливих зонах та реставрації історичних пам'яток. Екологічна освіта та підвищення обізнаності як серед туристів, так і серед місцевого населення, через впровадження відповідних програм та інформаційних кампаній, є важливим кроком. Регулювання та управління туристичними потоками передбачає встановлення норм екологічної безпеки, регулювання будівництва та впровадження ефективних систем управління відходами. Успішна адаптація також залежить від тісної співпраці між державними органами, місцевими громадами, туристичним бізнесом, науковими установами та неурядовими організаціями. Попри існуючі виклики, такі як недостатнє фінансування та інституційна слабкість, Україна має значні можливості для залучення європейських інвестицій та впровадження успішного досвіду, враховуючи зростаючий попит на екологічно чистий туризм. Успішна

адаптація європейських підходів сталого розвитку гірського туризму в Україні є необхідною умовою для гармонійного співіснування туризму та збереження унікальних ресурсів Карпат для майбутніх поколінь, вимагаючи спільних зусиль та ефективної міжнародної співпраці.

Ключову роль відіграє фінансовий механізм підтримки сталого туризму. Це може включати створення спеціальних фондів, залучення грантових коштів, запровадження екологічних зборів з туристів, спрямованих на фінансування природоохоронних заходів та розвиток екологічної інфраструктури. Залучення інвестицій у проекти сталого туризму також є надзвичайно важливим.

Україні слід активно використовувати інструменти стратегічного планування для розвитку гірських територій з урахуванням принципів сталого розвитку. Це передбачає розробку регіональних та місцевих стратегій, планів управління територіями, екологічних програм та схем зонування, які б визначали пріоритети розвитку туризму, враховуючи екологічні обмеження та потреби місцевих громад.

Важливим аспектом є підвищення якості туристичної освіти та підготовки кадрів. Необхідно впроваджувати навчальні програми, які б готували фахівців у сфері сталого туризму, здатних розробляти та впроваджувати екологічно відповідальні практики в туристичному бізнесі.

Україна має значний потенціал для розвитку спеціалізованих видів сталого туризму, таких як екотуризм, сільський туризм, культурний туризм, оздоровчий туризм, гірський трекінг та велотуризм. Розвиток цих видів туризму може сприяти диверсифікації туристичної пропозиції, залученню екологічно свідомих туристів та зменшенню негативного впливу на довкілля.

Активне залучення громадськості та місцевих громад до процесів прийняття рішень у сфері розвитку туризму є запорукою його сталого характеру. Необхідно створювати механізми для консультацій з громадськістю, врахування їхніх інтересів та забезпечення прозорості у прийнятті рішень.

Нарешті, важливим є впровадження системи моніторингу та оцінки впливу туристичної діяльності на довкілля, економіку та соціальну сферу гірських регіонів. Регулярний збір та аналіз даних дозволить відстежувати прогрес у досягненні цілей сталого розвитку та вчасно коригувати стратегії та політики.

Адаптація європейських підходів сталого розвитку гірського туризму в Україні є складним, але вкрай важливим завданням, що вимагає системних зусиль на різних рівнях. Успішна реалізація цих підходів дозволить зберегти унікальну красу Карпат, забезпечити економічне процвітання місцевих громад та створити привабливий та відповідальний туристичний напрямок.

Важливим є також розвиток партнерства між туристичним бізнесом та природоохоронними організаціями. Спільні проекти з відновлення екосистем, моніторингу біорізноманіття, впровадження екологічно чистих технологій та проведення екологічних освітніх заходів можуть принести взаємну вигоду та сприяти збереженню природної спадщини Карпат.

Україні слід активно використовувати інструменти маркетингу та брендингу для просування гірських регіонів як напрямків сталого туризму. Акцент має робитися на унікальних природних та культурних цінностях, можливостях для екологічно відповідального відпочинку та підтримці місцевих громад. Залучення екологічно свідомих туристів може стати важливим фактором сталого розвитку галузі.

Перспективним є розвиток транскордонного співробітництва з сусідніми європейськими країнами, які мають досвід у сфері сталого гірського туризму, такими як Польща, Словаччина, Румунія та Угорщина. Обмін досвідом, реалізація спільних проектів та гармонізація стандартів можуть сприяти більш ефективному впровадженню принципів сталого розвитку в Карпатському регіоні в цілому.

Важливу роль відіграє підтримка наукових досліджень у сфері сталого гірського туризму. Дослідження можуть бути спрямовані на вивчення впливу туризму на довкілля та місцеві громади, розробку нових екологічно чистих

технологій та методів управління туристичною діяльністю, а також на виявлення кращих практик сталого розвитку.

Нарешті, слід наголосити на необхідності постійного навчання та підвищення кваліфікації працівників туристичної галузі у сфері сталого розвитку. Це включає навчання екологічно відповідальним практикам, принципам сталого управління ресурсами, а також навичкам комунікації з екологічно свідомими туристами.

Впровадження цих додаткових заходів у поєднанні з раніше згаданими аспектами може значно підвищити перспективи успішної адаптації європейських підходів сталого розвитку гірського туризму в Україні, сприяючи збереженню унікальних Карпат та забезпечуючи довгострокове процвітання регіону.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що гірський туризм є важливою складовою туристичної галузі, яка має не лише значний економічний потенціал, а й безпосередній вплив на екологічну ситуацію, соціальну структуру та культурну ідентичність гірських регіонів. Розвиток туризму у високогірних зонах сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя місцевого населення, покращенню інфраструктури, збереженню і популяризації культурної спадщини. Водночас за відсутності системного підходу та належного управління туристична діяльність може призводити до деградації природного середовища, порушення традиційного укладу життя та економічної нерівності.

У контексті глобальних кліматичних змін, урбанізації та зростаючого антропогенного навантаження, особливої актуальності набуває концепція сталого розвитку гірського туризму. Європейський досвід переконливо свідчить, що впровадження принципів сталості у туризмі можливе лише за умов комплексного підходу, що передбачає гармонійне поєднання екологічної відповідальності, соціальної інклюзивності та економічної доцільності. Прикладами успішної реалізації таких підходів є політики і практики Швейцарії, Австрії, Словенії, Норвегії та Італії, де реалізуються моделі «повільного туризму» (slow tourism), впроваджуються екологічні сертифікації, використовується енергія з відновлюваних джерел, а також активно залучається місцеве населення до туристичних ініціатив.

Значну роль у просуванні сталого гірського туризму відіграють міжнародні організації. Зокрема, FAO Mountain Partnership і Euromontana сприяють створенню глобальної платформи співпраці між урядами, громадськими організаціями, науковими установами та місцевими громадами. Їхня діяльність включає розробку рекомендацій, технічну підтримку, обмін кращими практиками, а також просвітницькі кампанії, спрямовані на підвищення екологічної свідомості туристів і місцевих жителів.

Україна, яка володіє цінними природними ресурсами в Карпатському регіоні, може скористатись цими напрацюваннями для формування власної моделі сталого розвитку гірського туризму. Адаптація європейського досвіду передбачає запровадження сертифікації екооб'єктів, підтримку малого та середнього туристичного бізнесу, розробку екологічно безпечної інфраструктури, підвищення рівня екопросвіти, стимулювання інноваційних проєктів, а також створення умов для участі громад у плануванні та реалізації туристичних програм.

Особливої уваги потребує проблема кліматичних змін, які вже сьогодні мають критичний вплив на гірські території. Зменшення площі льодовиків, скорочення періоду снігового покриву, зростання кількості екстремальних погодних явищ — усе це ставить під загрозу туристичні сезони та життєдіяльність місцевих громад. У цьому контексті важливими є впровадження кліматично адаптованих моделей туризму, розвиток зелених технологій та просування концепції кліматично нейтральних подорожей.

Ключовими умовами сталого розвитку гірського туризму є: збереження природних ресурсів, ландшафтів і біорізноманіття; забезпечення участі місцевих громад у прийнятті управлінських рішень; розвиток екологічної освіти та просвіти; використання інноваційних, цифрових і екологічних технологій; баланс між комерційним інтересом і соціально-екологічною відповідальністю; різноманітність туристичних продуктів, орієнтованих на різні категорії споживачів; міжнародна співпраця, яка сприяє обміну досвідом, ресурсами та інвестиціями.

Таким чином, гірський туризм є багатовимірним явищем, яке, за умов відповідального підходу, може стати не лише джерелом доходу, а й потужним інструментом захисту природи, збереження культури та стимулювання регіонального розвитку. Сучасні виклики вимагають переосмислення традиційних моделей туризму і переходу до нових форматів, де в центрі знаходиться не лише комфорт мандрівника, а й добробут громади та довкілля. Саме сталий гірський туризм відкриває перспективи для гармонійного співіснування людини і природи в умовах нової реальності XXI століття.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Becken S. *Sustainable Tourism and Carbon Emissions: Measuring and Reducing the Impact*. Journal of Sustainable Tourism, 2007
2. Council of Europe. *The Alps: Sustainable development and preservation of natural and cultural heritage*. Strasbourg, 2019.
3. Euromontana. Sustainable tourism in mountain areas of Europe. Policy briefs. Brussels, 2021.
4. European Environment Agency. *Sustainable mountain development in Europe: Opportunities and threats*. EEA Report No. 6/2010.
5. European Union Strategy for the Alpine Region (EUSALP). Sustainable Tourism Action Plan. European Commission, 2021.
6. FAO. Mountain tourism – Towards a more sustainable path. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2022.
7. Food and Agriculture Organization of the United Nations and World Tourism Organization (2023), Understanding and Quantifying Mountain Tourism, FAO/UNWTO, Rome/Madrid/ 2023, DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284424023>.
8. Gössling S., Scott D., Hall M. *Tourism and Global Environmental Change: Ecological, Social, Economic and Political Interrelationships*. Routledge, 2006.
9. Government of France. *Slow Tourism and Ecological Transition Policies*. Ministry for Ecological Transition, Paris, 2022.
10. International Union for Conservation of Nature (IUCN). *Guidelines for Protected Area Tourism*. Gland, 2019.
11. Ministry of Sustainability and Tourism of Austria. *Sustainable Tourism in Austria: Strategic Guidelines*. Vienna, 2020.
12. Mountain Partnership. Mountain Partnership Strategy 2022–2025. FAO, Rome, 2022.
13. Nepal S. *Mountain Tourism and Sustainable Development: Ecology, Economics and Ethics*. Journal of Sustainable Tourism, 2002.

14. OECD. Tourism Trends and Policies in Mountain Regions. Paris, 2020.
15. Slovenian Tourist Board. Slovenia Green: National Sustainable Tourism Certification Program. Ljubljana, 2022.
16. Swiss Federal Office for Spatial Development. *Sustainable Development in the Alps: Swiss Implementation Reports*. Bern, 2020.
17. United Nations Development Programme. *Sustainable Tourism for Development Guidebook*. New York, 2013.
18. United Nations. Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030. UNWTO & UNDP, 2017.
19. World Bank. *Supporting Sustainable Tourism in Developing Countries*. Washington DC, 2021.
20. World Economic Forum. *Travel & Tourism Development Index 2021: Rebuilding for a Sustainable and Resilient Future*. Geneva, 2022.
21. World Tourism Organization (UNWTO). Climate Action in the Tourism Sector. Madrid, 2021.
22. World Tourism Organization and United Nations Development Programme, Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030, Highlights. Madrid: UNWTO. 2017. 31 P. URL : https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/publications/UNWTO_UNDP_Tourism%20and%20the%20SDGs.pdf
23. World Tourism Organization, UNWTO Tourism Definitions, UNWTO, Madrid, 2019. DOI: <https://doi.org/10.18111/9789284420858>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Класифікація країн за висотою гірських вершин та основними гірськими хребтами

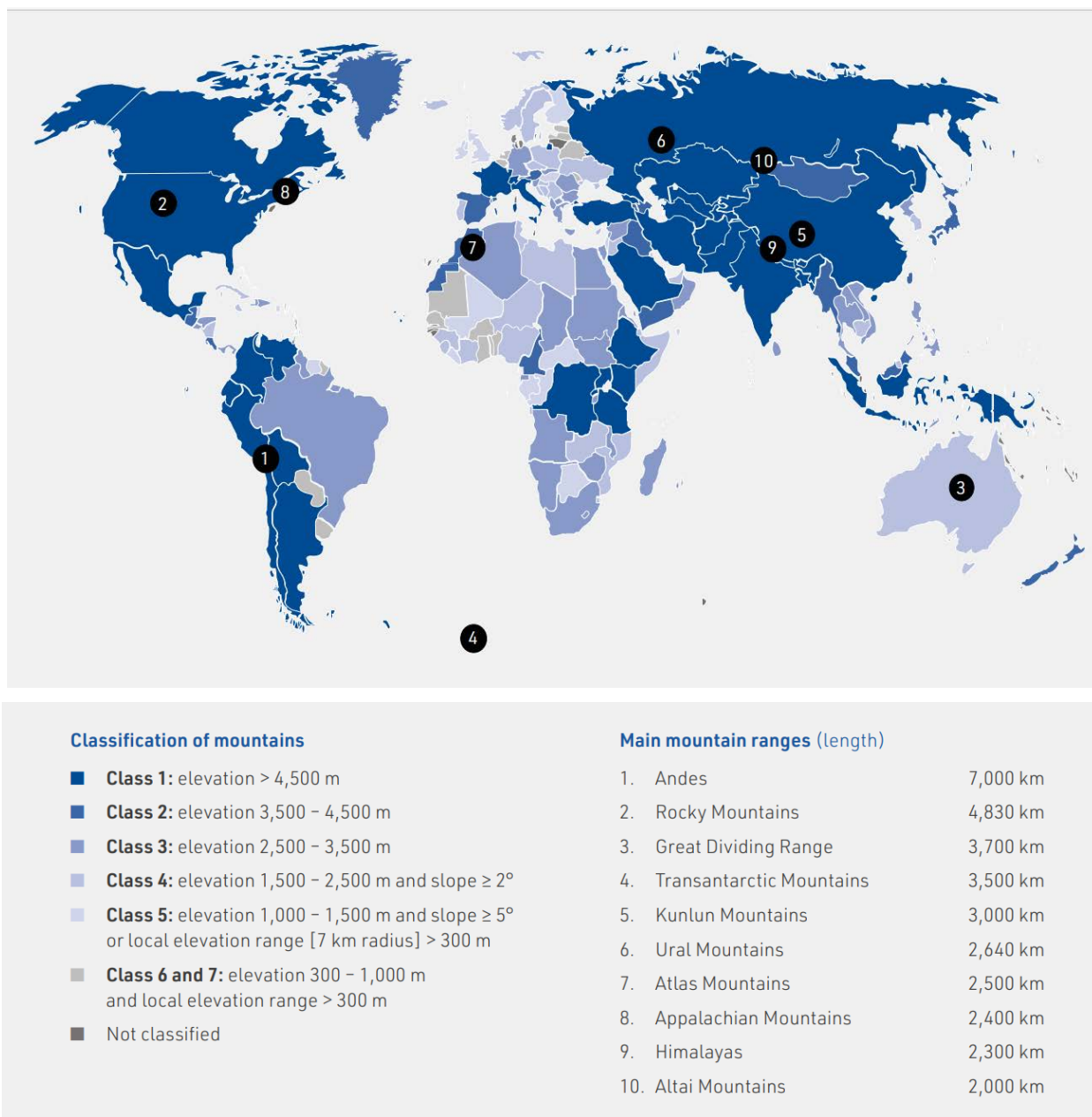


Рисунок А.1 - Класифікація країн за висотою гірських вершин та основними гірськими хребтами

Джерело: [7].

Додаток Б
Заповідні території світу



Рисунок Б.1 – Заповідні території світу станом на 2022 рік

Джерело: [7].

Додаток В

Інформація про відвідувачів національних парків за регіонами світу

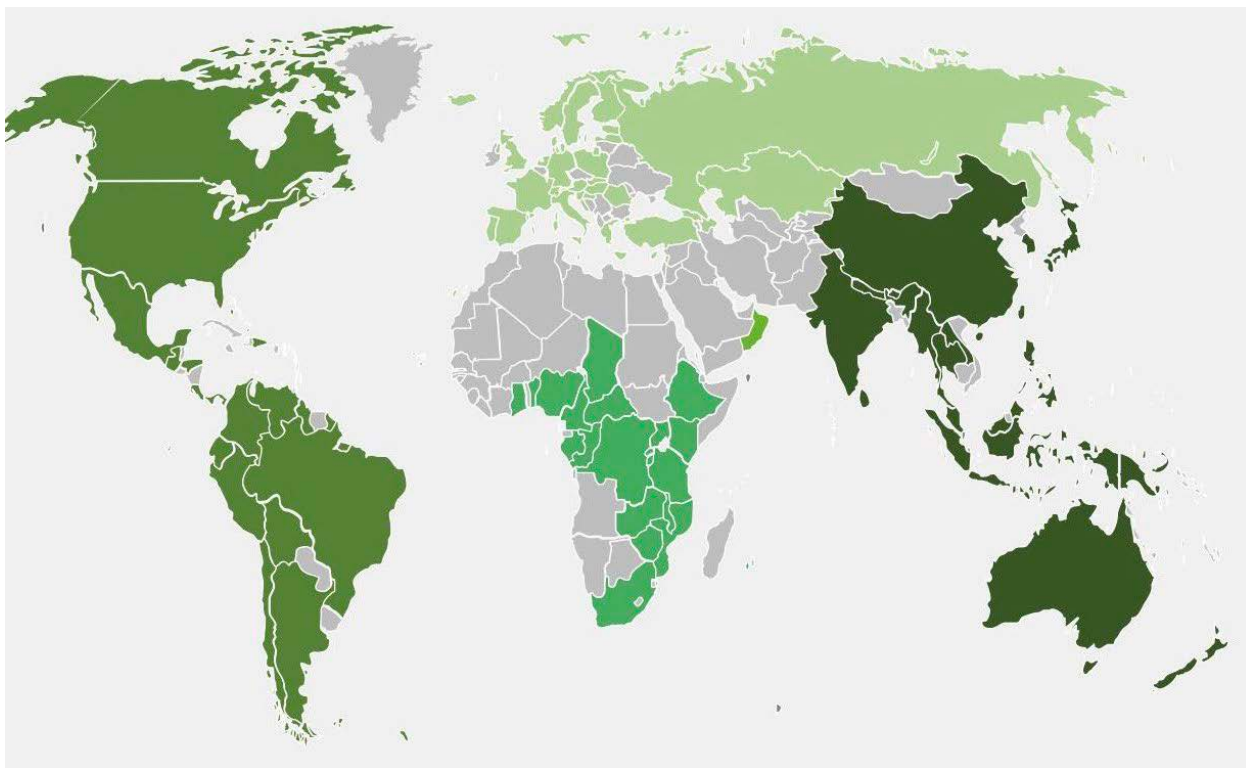


Рисунок В.1 – Картографування країн з доступною інформацією про відвідувачів національних парків за регіонами світу

Джерело: [7].